

ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

НОВІ МАТЕРІАЛИ РАННЬОСКІФСЬКОГО ЧАСУ
В ДОЛИНІ РІЧКИ ЛУГА

Зоя ІЛЬЧИШИН , Олександр СІЛАЄВ

НДЦ “Рятівна археологічна служба” Інституту археології НАН України,
вул. Винниченка, 24, 79088, м. Львів, Україна,
e-mail: zoya.arch@gmail.com, silayevs@ukr.net

Представлено результати рятівних археологічних досліджень, які провів у 2016–2018 рр. Науково-дослідний центр “Рятівна археологічна служба” Інституту археології НАН України на поселеннях Марковичі 1, Марковичі 2, Міжгір’я 1, Міжгір’я 3, Роговичі 1, Роговичі 2 у межах Локачинського газового родовища, де були зафіксовані старожитності ранньозалізного віку. Досі в межах Локачинського р-ну було відомо лише три пункти з матеріалами цього періоду – дрібна частка порівняно з результатами досліджень Л. Крушельницької, М. Кучінко, Г. Охріменко, І. Михальчишина, В. Коноплі, С. Терського в сусідніх Володимир-Волинському, Іваничівському та Луцькому р-нах Волинської обл. Тому нові результати значно доповнюють інформацію щодо поселенської структури долини р. Луга доби раннього заліза.

Проаналізовано матеріали – переважно ліпний посуд, виявлений у культурному шарі поряд із матеріалами інших культурно-хронологічних горизонтів. Найбільше представницька колекція знахідок виявлена на поселеннях Роговичі 1 та Міжгір’я 3, де розкриті господарські об’єкти з керамікою, що за формами й орнаментациєю належить до лежницької групи культури ранньоскіфського часу. У формах та технологічних характеристиках місцевої кераміки простежуються специфічні риси й особливості, що знаходять аналогії на пам’ятках ранньоскіфського часу з інших регіонів, зокрема в Рівненській та Львівській обл., однак раніше не спостерігались на синхронних пам’ятках півдня Волинської обл. Це дає підставу підняти питання про внутрішні міграції та культурний обмін населення лежницької групи.

Результати невеликих за обсягом розвідкових досліджень та нагляду демонструють перспективи подальшого вивчення регіону, розташованого на вододілі басейнів Західного Бугу та Прип’яті, важливого з погляду інформації щодо міграційних процесів та еволюції давньої поселенської структури.

Ключові слова: ранньозалізний вік, лежницька група, Локачинське газове родовище, археологічний нагляд, поселення, кераміка.

У 2016–2018 рр. співробітники Науково-дослідного центру “Рятівна археологічна служба” Інституту археології НАН України проводили рятівні археологічні дослідження в місцях будівництва об’єктів газової промисловості на території Локачинського р-ну Волинської обл., в околицях с. Роговичі, Марковичі та Міжгір’я, розташованих у долині р. Луга.

Розвідкові дослідження виявили сім нових пам’яток. На шести з них проведено розкопки та зафіксовано культурно-хронологічні горизонти від палеоліту до княжої доби. Особливий інтерес викликають об’єкти та знахідки, що можуть бути віднесені до старожитностей культури ранньоскіфського часу.

Досі в межах Локачинського р-ну було відомо лише три пункти з матеріалами цього періоду: поселення біля с. Линів, Локачі та Малий Окорськ [Козак, 2013, с. 16–22]. Натомість у сусідніх Володимир-Волинському, Іваничівському та Луцькому р-нах поселення та місцезнаходження ранньоскіфського часу доволі поширені (рис. 1, 1), на що вказують результати досліджень Л. Крушельницької, М. Кучінко, Г. Охріменко, І. Михальчишина,

В. Коноплі, С. Терського й ін. [Археологічні пам'ятки..., 2017; Кучинко, 2010]. Дослідження 2016–2018 рр. дозволяють заповнити цю білу пляму на карті.

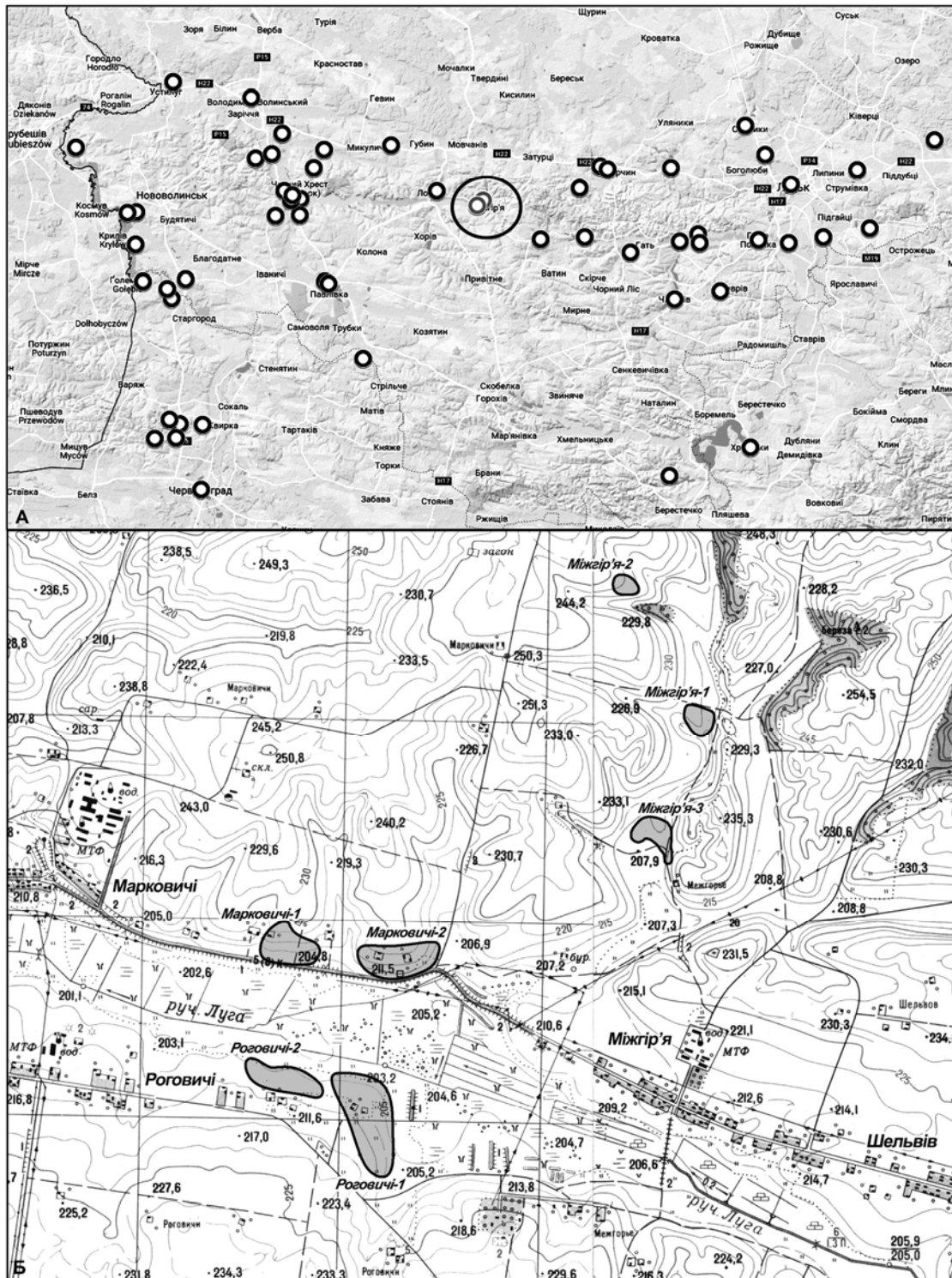

Рис. 1. А – карта відомих пам'яток лежницької групи культури ранньоскіфського часу та місце проведення досліджень; Б – карта розташування пам'яток біля сіл Роговичі, Марковичі, Міжгір'я
 Fig. 1. A – map of the known sites of Early Scythian period (Lezhnytsia type) with the location of studied area; B – map of the newly discovered sites near villages Rohovychi, Markovychi and Mizhhirya

Найцікавіше у плані знахідок багатошарове поселення *Роговичі 1*, розташоване за 1 км на схід від с. Роговичі, неподалік від сільського кладовища та поряд із покинутим хутором [Сілаєв, 2017; 2018; 2019]. Воно локалізується уздовж пологого північно-східного схилу виступу пагорба надзаплавної тераси лівого берега р. Луга (рис. 1, 2). Площа поселення – 7,5 га.

Пам'ятка виявлена під час розвідок 2016 р. [Сілаєв, 2017, с. 23–26], а в 2017–2018 рр. у процесі облаштування свердловини здійснено нагляд та закладено розкопи на її західній периферії. Загалом тут виявлено матеріали щонайменше п'яти культурно-хронологічних горизонтів: раннього й пізнього періодів доби бронзи (стрижівська культура кінця III – початок II тис. до н. е. і тщинецька культура другої половини II тис. до н. е.), ранньозалізного віку (лежницька група культури ранньоскіфського часу VIII–VI ст. до н. е.), пізньоримського часу (III–IV ст. н. е.) і княжої доби (X–XIII ст.).

Невелику кількість уламків ліпної кераміки ранньоскіфського часу знайдено під час поверхневих обстежень. Вони представлені фрагментами денця і стінок, прикрашених слаборельєфними борозенками від розкосів та з домішкою шамоту і дрібною жорстви в тісті. До цього періоду варто зараховувати й уламок вінця горщика світло-коричневого кольору з відігнутим назовні та заокругленим краєм діаметром 18 см (рис. 3, 6), який спочатку помилково віднесено до тщинецької культури. Поверхня його згладжена, а глиняна маса містить середні фракції перепаленого кременю.

Розкоп 2017 р. розмірами 2×45 м був закладений на західній межі поселення Роговичі 1 (рис. 2, 1), уздовж східного краю майданчика будівництва [Сілаєв, 2018, с. 36–50]. Разом із прирізками розкрито загальну площу 93,7 м². Культурний шар представлений переважно суглинками коричневого та жовтого кольорів, материк – жовтим лесовим. У розкопі виявлено 14 археологічних об'єктів, більшість з яких – ями пізнього походження, часів функціонування хутора. Це переважно сміттєві та стовбові ями, які інколи перерізали давні об'єкти (рис. 2, 2).

Під час вибирання культурного шару в межах розкопу з рівня віддернування до глибини 0,4 м виявлено археологічні матеріали, які за складом належні до трьох культурно-хронологічних горизонтів: пізнього періоду доби бронзи, ранньозалізного віку і княжої доби.

Ранньоскіфським часом датуються: уламок стінки посудини (горщика або амфори) темно-сіро-коричневого забарвлення з наліпним валиком-ручкою овального профілю 2,4×1,2 см висотою до 1,2 см (рис. 3, 3); уламок петельчастої ручки невеликого радіусу (до 1,5 см) із напівовальним поперечним перетином товщиною до 1 см (рис. 3, 5); частина денця сіро-коричневої посудини (миски?) діаметром 8 см із широко розхиленими стінками товщиною 1 см (рис. 3, 2); уламок боковини посудини з ребристим зламом, оформленим у вигляді рельєфного виступу товщиною 0,8–1,7 см; фрагменти стінок (19 од.) посудин сіро-коричневого, темно-сіро-коричневого і світло-коричневого забарвлення товщиною 0,5–0,9 см із згладженими та помірно шерехатими поверхнями. Глиняна маса цього посуду містила домішки перепаленого кременю, шамоту, піску, подрібненої жорстви (світло-сірого кварциту та сіро-рожевого граніту) і мікро-часточок слюди.

До цього періоду варто відносити уламки стінок опуклобокого горщика світло-коричневого кольору, з яких вдалося реконструювати майже повний профіль невеликої тюльпаноподібної посудини діаметром 10 см, денця – 5,5 см, зі стінками товщиною 0,6–0,7 см (рис. 3, 10). Поверхні посудини згладжені, а у глиняному тісті міститься інтенсивна домішка перепаленого кременю, деякі фракції якого сягають 0,6 см у січенні. Аналогічні характеристики мають 14 фрагментів стінок посудин сіро-жовтого, світло-коричневого і коричневого забарвлення.

З лежницькою групою культур ранньоскіфського часу можна пов'язати декілька крем'яних виробів із культурного шару¹: кінцевий скребок із похилим лезом на поздовжньо-поперечно-взаємонаправленій парапластині з частково ретушованими бічними окрайками (на лівій – ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, з черевця, на правій – мікро-зубчаста, зі спинки)

¹ Тут і далі датування й культурне визначення кременевих артефактів виконав В. Конопля.

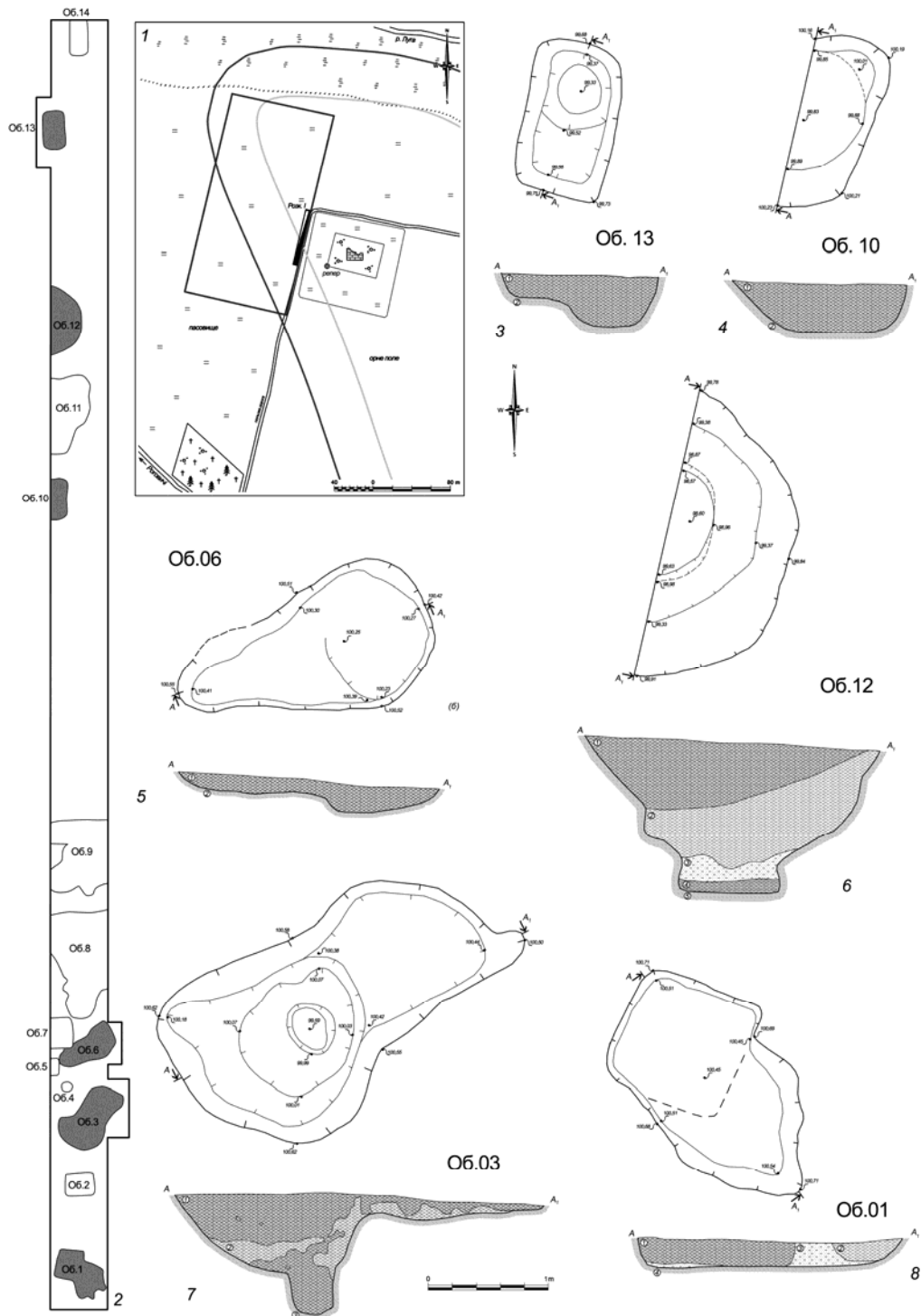

Рис. 2. Поселення Роговичі 1. 1 – розташування розкопу 2017 р., 2 – план розкопу з позначеними об'єктами ранньозалізного часу, 3–8 – плани та перетини об'єктів
 Fig. 2. Settlement Rohovychi 1. 1 – excavation site 2017, 2 – plan of the excavations with indicated objects of Early Iron Age, 3–8 – plans and profiles of archaeological objects

49×23×7 мм (рис. 3, 1); кінцевий скребок із крутим лезом на двобічно ретушованому (ретуш дрібно-, середньо- і крупнофасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки) поздовжньо-первинному відщепі з рештками жовної кірки, розміри 61×42×11 мм (рис. 3, 11); одноплощадковий аморфний нуклеус на природно розколотій конкреції із залишком жовної кірки 38×40×22 мм (рис. 3, 4); поздовжньо-первинний відщеп із рештками жовної кірки 18×25×3 мм, із ретушованими (ретуш мікрозубчаста, суцільна, зі спинки) бічною крайкою і поперечним кінцем (рис. 3, 7); поперечно-поздовжній відщеп 24×28×6 мм зі суцільно ретушованими поперечним кінцем (ретуш дрібно- і середньофасеткова, лускоподібна, з обох площин) та бічною крайкою (ретуш аналогічна, зі спинки) (рис. 3, 9).

Найбільша кількість кераміки ранньоскіфського часу походить з об'єктів 1, 3, 6, 10, 12 та 13. В інших ці матеріали трапляються в одиничних екземплярах і швидше за все потрапили випадково з культурного шару.

Об'єкт 01 – господарська яма з двох різночасових споруд, з яких більш ранньою була овальної форми розмірами 1,45×1,2 м, видовжена з північного заходу на південний схід (рис. 2, 8). Стінки похилі, дно нерівне глибиною до 0,26 м від рівня виявлення. З північно-західної сторони цю споруду перекриває пізніша яма квадратної форми 1×1 м (кутами орієнтована за сторонами світу), з прямими стінками і рівною долівкою на глибині 0,25 м. Заповнення обох частин об'єкта відрізняється. У пізній ямі воно складається зі суцільного шару темно-сірого суглинку, насиченого шматочками вугликів і попелом. Тут знайдено поодинокі фрагменти кружального посуду XIX–XX ст. У заповненні давньої переважає змішаний шар коричневого та жовтого суглинків, у верхній частині – прошарок із темно-коричневого. У цій половині об'єкта зафіксовано кременеві артефакти й уламки ліпної кераміки.

Більшість фрагментів ліпного посуду віднесено до лежницької групи культури ранньоскіфського часу й охоплюють: верхню частину горщика сіро-коричневого кольору товщиною 0,5 см і діаметром 12 см, із ледь відігнутим назовні і оздобленим пружком краєм, нижче від якого наявні наскрізні проколи діаметром до 0,4 см і горизонтальний ряд нігтевих заціпів (рис. 4, 1); верхню частину опуклобокої миски із загнутим досередини й частково відбитим краєм вінця діаметром 16 см, під краєм якого із внутрішньої сторони наявні округлі вдавлення, а на зовнішній – утворилися слабо рельєфні опуклості (рис. 4, 4); уламок вінця горщика сіро-коричневого кольору з заокругленим краєм діаметром 14 см (рис. 4, 5); уламок вінця горщика світло-коричневого кольору товщиною 0,9 см із ледь відігнутим назовні заокругленим краєм діаметром 18 см (рис. 4, 3); 10 фрагментів стінок посудин світло-коричневого, сіро-коричневого і сіро-жовтого забарвлення товщиною 0,4–0,8 см, із яких в однієї зовнішня поверхня декорована пружком, а в іншій – вертикально нанесеними розчосами і скісно-прямою борозенкою (рис. 4, 6). У тісті посудин присутні домішки жорстви, піску, а також великих фракцій перепаленого кременю. Один уламок стінки, орнаментований двома потрійними рядами відбитків “псевдошнура” (рис. 4, 7), може належати до більш раннього горизонту доби бронзи.

Об'єкт 03 – господарська споруда. Контур об'єкта простежено у вигляді овалу розміром 3,1×1,6 м із нерівними краями, видовженого з південного заходу на північний схід (рис. 2, 7). В єдиній споруді виділяються дві частини. Основний об'єм займає лійкоподібна яма 1,8×1,6 м із заокругленими стінками і дном глибиною до 0,63 м. На дні цього заглиблення виявлено стовпову яму діаметром близько 0,4 м і глибиною до 1,04 м від рівня виявлення об'єкта. Північно-східну частину споруди складає заглиблення 1,3×1,2 м із пологими стінками та нерівним дном глибиною до 0,18 м. Складна конструкція й наявність стовпової ями вказують на виробничу функцію споруди.

Заповнення об'єкта складається переважно з темно-коричневого суглинку, в якому траплялись шматочки перепаленої глини і деревного вугілля. Уздовж стінок ями зафіксовані змішані прошарки коричневого й жовтого – сліди руйнування конструкції.

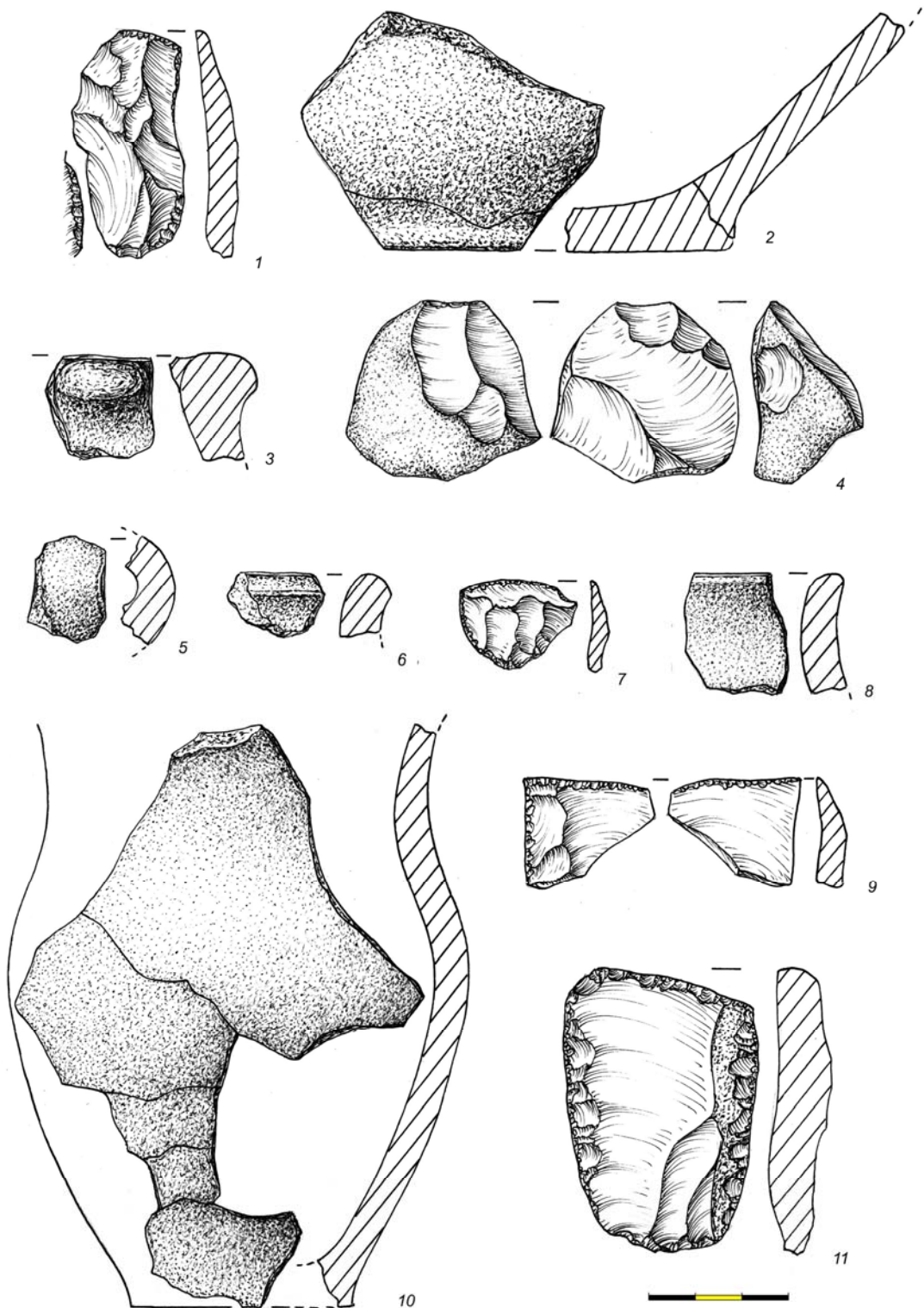

Рис. 3. Поселення Роговичі 1, розкоп 2017 р. Керамічні та крем'яні вироби з культурного шару
Fig. 3. Settlement Rohovychi 1, 2017. Pottery and flint artifacts from the cultural layers

В об'єкті знайдено чотири уламки стінок посудин світло-коричневого та сіро-коричневого кольорів товщиною 0,4–0,9 см із домішкою піску та жорстви в тісті, що відносяться до культури ранньоскіфського часу. В одного з них на зовнішній поверхні наявні рештки орнаменту у вигляді пальцевого защипу (рис. 4, 11). Оскільки фрагменти виявлені в нижній частині заповнення об'єкта, зокрема на дні центральної стовпової ями глибиною до 1,04 м, то вони дають змогу датувати об'єкт відповідним часом.

Об'єкт 06 – господарська споруда. Після вибирання заповнення верхній контур розкритої частини споруди простежено у вигляді овалу розміром 2,15×1,2 м із розширенням у північно-східній частині (рис. 2, 5). У західній невелику ділянку перекриває кут більш пізнього в часі об'єкта 07. Стінки похилі із заокругленням біля дна. Долівка рівна і сягає глибини переважно 0,15 м, однак у східній частині об'єкта наявна виїмка глибиною до 0,25 м. Заповнення складається з темно-коричневого суглинку, в якому траплялись шматочки перепаленої глини.

Об'єкт містив невелику кількість знахідок із різних періодів, що не дають змоги однозначно його датувати. Невелика глибина (до 0,25 м) не унеможливило проникнення матеріалів із верхнього культурного шару. Ранньоскіфським часом можна датувати: фрагмент стінки ліпної посудини світло-коричневого кольору товщиною 0,7 см, що містив у тісті домішку перепаленого кременю; уламок ліпної посудини зі світло-коричневою зовнішньою і чорною внутрішньою поверхнями, товщиною 0,8 см; безсистемно-первинний відщеп із залишком жовтої кірки 16×13×6 мм. Також тут знайдено уламок бронзового виробу (підвіски?) у вигляді напівкільця на вигнутій пластині прямокутного січення шириною 0,6–0,8 см і товщиною 0,1 см. Точне датування цього предмета через його фрагментарність неможливе.

Об'єкт 10 – господарська яма. Контур об'єкта зафіксований у вигляді плями півовальної форми 1,55×0,65 м, видовженої з південного заходу на північний схід (рис. 2, 4). Західна частина виходить за межі розкопу й не була досліджена. Південна і східна стінки пологі, північна – крута. Долівка рівна та розташована на глибині 0,4 м від рівня виявлення. Заповнення складається з темно-коричневого суглинку із вкрапленням шматочків глиняної обмазки.

У верхній частині заповнення об'єкта спостерігається змішування предметів нового та новітнього часу з матеріалами лежницької групи культури ранньоскіфського. Можливо, сміття нового часу випадково потрапило до давньої споруди. Однак у більшій частині заповнення трапляються лише матеріали ранньозалізного віку, до яких належать: уламок стінки ліпної посудини (друшляка?) товщиною 0,8 см із частими наскрізними отворами діаметрами до 0,5 см і домішкою перепаленого кременю в тісті; два фрагменти стінок посудин коричневого та сіро-коричневого кольорів товщиною 0,5 і 0,9 см; первинна парапластина 74×24×15 мм, відокремлена від природно розколотої конкреції із рештками жовтої кірки. Також знайдено шматки вимазки, перепаленої до чорного кольору, з відбитками пруття від каркаса опалювального пристрою.

Об'єкт 12 – господарська споруда, вогнище. Об'єкт зафіксований у вигляді плями напівкруглої ями 2,5×1,1 м із дещо нерівними краями, видовженої з півдня на північ (рис. 2, 6). Західна частина виходить за межі розкопу й не була досліджена. У перетині має лійкоподібну форму з похилими стінками, що місцями утворюють радіальні ребра-сходинки на глибині 0,35 і 0,6 м. У центрі об'єкта від горизонту 1,05 і до глибини 1,3 м розташоване заглиблення з округлим контуром (діаметр дослідженої частини – 0,8 м), плоским дном та увігнутими стінками, які розширюються біля долівки.

Заповнення об'єкта складається з декількох шарів. Зверху наявний наплив темно-коричневого суглинку до горизонту 0,6 м, заповнення становив шар змішаних коричневого і жовтого суглинків. В останньому виявлено значну кількість археологічних знахідок, зокрема

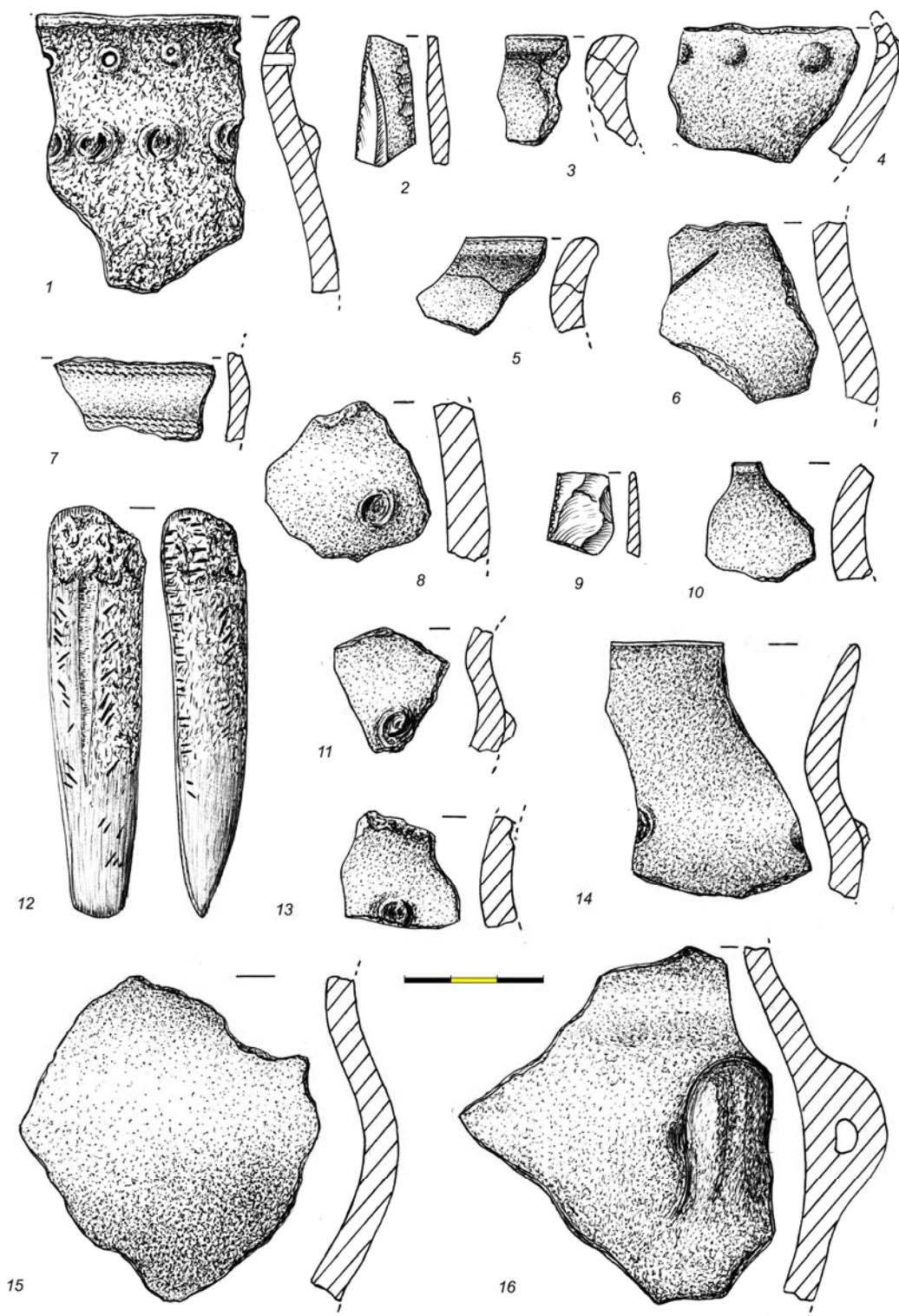

Рис. 4. Поселення Роговичі 1, розкоп 2017 р. Знахідки з об'єктів 01(1-7), 03 (11), 08 (10), 09 (8), 13 (9), 12 (12-16)

Fig. 4. Settlement Rohovychi 1, 2017. Items from the objects 01(1-7), 03 (11), 08 (10), 09 (8), 13 (9), 12 (12-16)

розвали ліпних посудин, артефакти з кременю і рогу. Окрему стратиграфію має центральна яма об'єкта. Зверху заповнена жовтим, натомість біля долівки присутній шар чорного суглинку зі слідами вугілля та попелу. Про те, що яму протягом довгого часу використовували як вогнище свідчить стан долівки, на якій суглинок із материкового шару пропікся місцями до червоного кольору.

Об'єкт містив досить значну кількість знахідок – фрагментований ліпний посуд і кременеві артефакти, у більшості датовані ранньозалізним віком. Серед кераміки цього періоду наявні: уламок верхньої частини горщика світло-сіро-коричневого кольору з відхиленим назовні потоншеним краєм діаметром 18 см і товщиною 0,7 см, на зовнішній поверхні якого наявні сліди нанесених асиметрично розчосів віхтя, а повздож плічок тулуба зроблені округлі наліпи з пальцевими вдавленнями (рис. 4, 14); фрагмент вінця миски зі світло-коричневою зовнішньою і чорною внутрішньою поверхнями, край якої прямий і заокруглений, мав діаметр 19 см; уламок денця посудини темно-сіро-коричневого кольору на кільцевому піддоні діаметром 10 см і товщиною 1,1 см; великий фрагмент стінки опуклобокої посудини діаметром 20 см і товщиною 0,7 см, із помірно лискучою зовнішньою поверхнею світло-коричневого кольору та сіро-коричневою внутрішньою, на вигині плічка якої збереглося петельчасте вушко висотою 3,5 см і шириною 1,8 см зі слабо рельєфним поздовжнім жолобком (рис. 4, 16); фрагменти стінок (13 од.) товщиною 0,6–0,7 см світло-коричневого, сіро-коричневого і чорного забарвлення з помірно або інтенсивно лощеними поверхнями, котрі умовно можна віднести до групи столового посуду; фрагменти стінок кухонного посуду товщиною 0,5–0,9 см чорного (11 од.), сіро-коричневого (5 од.) і коричневого (3 од.) кольорів, на увагу заслуговують знахідки великого уламку опуклобокого горщика з діаметром максимально опуклої частини тулуба діаметром 10 см (рис. 4, 15), а також фрагмента із залишком орнаменту у вигляді нігтьового зачіпа (рис. 4, 13). Глиняна маса всієї виявленої в об'єкті кераміки містить пісок, подрібнений шамот, жорстку (сіро-рожевий граніт і, спорадично, світло-сірий кварцит), а також середні фракції перепаленого кременю.

Крім кераміки, в об'єкті виявлено два кременеві відщепи – поздовжній 33×15×3 мм і безсистемний 18×21×7 мм, й уламок кременевої конкреції 48×44×21 мм із негативами від природного розколювання з лискучою поверхнею (люстраж), яку могли використовувати як лощило.

Цікава знахідка виробу з рогу оленя висотою 8,7 см, шириною до 2,1 і товщиною 1,3–1,7 см, що мала клиноподібне лезо шириною 1 см, зашлифоване до полиску (рис. 4, 12). Верхній кінчик у місці зламу також зашлифований. На поверхні залишилися прямі і скісні зарубки як наслідок обтісування природних нерівностей рогу. Найімовірніше, цей виріб використовували для обробки поверхні посуду як лощило.

Об'єкт 13 – господарська споруда. Після вибирання заповнення верхній контур споруди простежено у вигляді прямокутника із заокругленими кутами розміром 1,3×0,75 м, видовженого з півдня на північ (рис. 2, 3). Стінки круті, дно пряме глибиною 0,23 м. У північній половині об'єкта наявне заглиблення округлої форми з лінзоподібним дном глибиною до 0,42 м. Заповнення об'єкта складається з темно-коричневого суглинку, в якому траплялися шматочки перепаленої глини.

В об'єкті знайдено шість уламків стінок ліпних посудин світло-коричневого, темно-сіро-коричневого і чорного кольорів товщиною 0,7–0,8 см, із помірно лощеними або рустованими поверхнями. Знахідки датуються ранньозалізним віком, однак знайдені вони були разом із фрагментами кружальної кераміки XVII–XVIII ст. й уламком глиняної люльки. Можливо, давній об'єкт зазнав часткового або повного руйнування пізнішою сміттевою ямою.

Розкоп 2018 р. закладено в північно-західній частині поселення вздовж південної стінки траншеї газопроводу, який веде до газо-факельної установки. Розміри розкопу, орієнтованого по лінії захід–схід, становлять 4×60 м (рис. 5, 1). Товщина гумусного шару в місці закладення – від 0,6 до 0,9 м. По всій довжині із заходу на схід потужність нашарувань майже рівномірна.

Перепад висот – до 0,80 м із легким пониженням у північно-східному напрямку, що обумовлено пологим рельєфом передзаплавної тераси [Сілаєв, Ільчишин, 2019, с. 10–27].

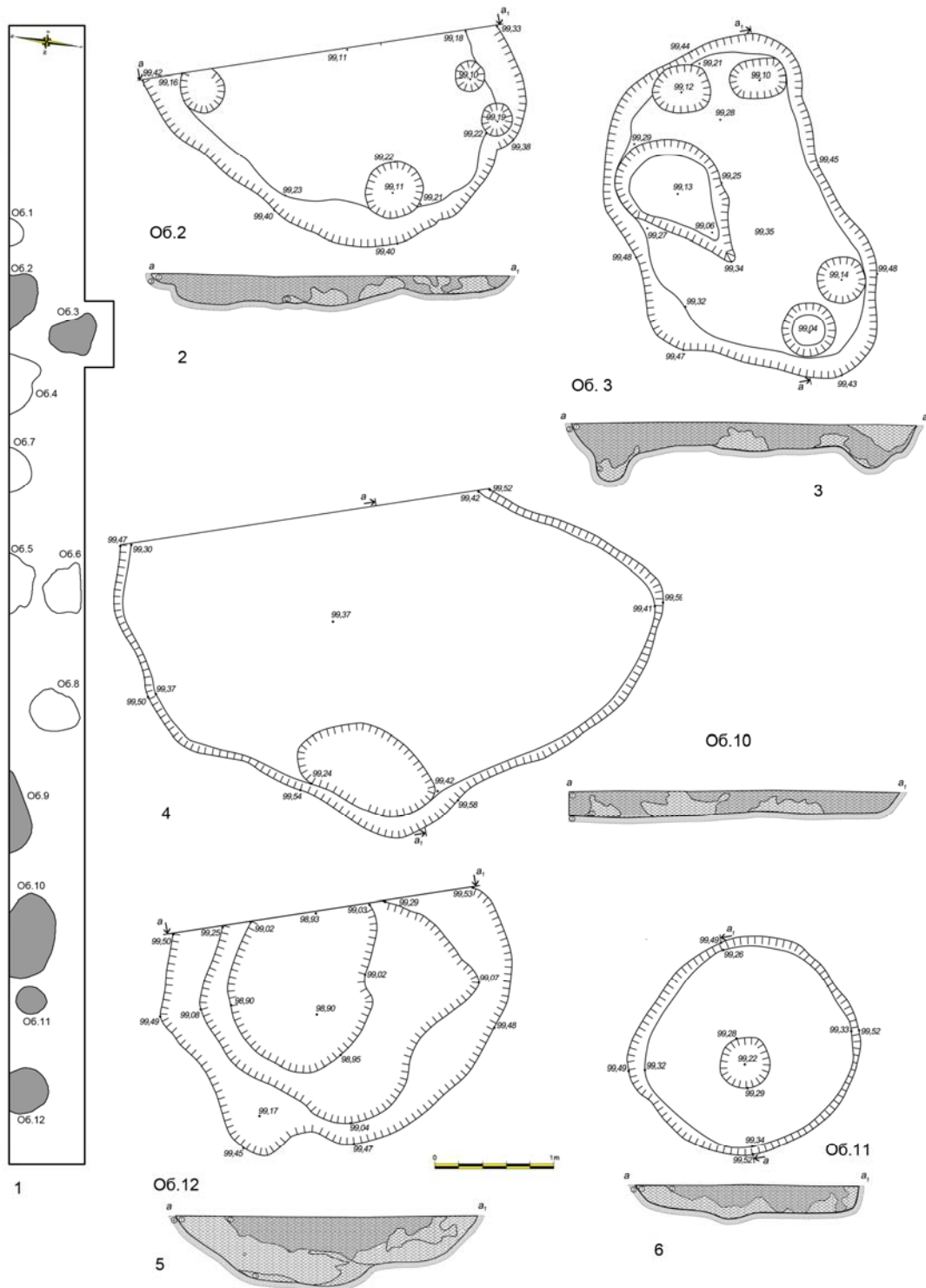

Рис. 5. Поселення Роговичі 1, розкоп 2018 р. 1 – план розкопу з позначеними об'єктами ранньозалізного часу; 2–6 – плани та перетини об'єктів

Fig. 5. Settlement Rohovychi 1, 2018. 1 – plan of the excavations with indicated objects of Early Iron Age, 2–6 – plans and profiles of archaeological objects

Гумусний шар містив значну кількість археологічних знахідок на всіх горизонтах (фрагменти ліпного та кружального посуду, вироби із заліза, кістки тварин, шматки глиняної обмазки). Якщо фрагменти ліпного посуду і кременеві артефакти траплялись однаково на кожній глибині, то уламки кружальної кераміки зафіксовані як поодинокі знахідки лише у верхніх рівнях культурного шару.

До ранньозалізного віку може бути віднесена більшість знайдених уламків ліпного посуду. Серед них: фрагмент вінця горщика діаметром 14 см, із прямим і прямо зрізаним краєм, під яким збереглися два наскрізні отвори (рис. 7, б); уламки донець та численні уламки стінок товщиною від 0,7 до 1,3 см. На деяких фрагментах – елементи орнаменту у вигляді пружкоподібних наліпів із пальцевими вдавленнями, нігтевих заціпів, наліпів-гудзів і наскрізних проколів (рис. 7, 2–5, 7). До того ж у більшості випадків зовнішня поверхня цієї кераміки рустована, іноді доволі грубими пальцевими стяжками, тоді як внутрішня – дбайливо зглажена. Забарвлення посуду також двоколірне, зовні переважають світло-коричневий та цеглястий відтінки, а з внутрішньої сторони – чорний і темно-сірий. У глиняній масі – домішки дрібного піску, середніх та великих фракцій жорстви й перепаленого кременю.

У розкопі, за результатами проведених досліджень, виявлено житло-напівземлянку (об'єкт 05) та 11 господарських ям і споруд, з яких до ранньозалізного часу можна віднести 6 об'єктів.

Об'єкт 02 – господарська споруда зі слідами опорної стовпової конструкції. Контур споруди відтворений у вигляді напівовалу 3,2×1,7 м, видовженого по лінії захід–схід. У перетині яма має лінзоподібний профіль із нерівним дном. Її глибина сягає 0,26 м. Біля стінок виділено чотири неглибоких (до 0,1 м) ямок діаметром від 0,25 до 0,5 м, які можуть бути рештками опорної конструкції (рис. 5, 2).

Заповнення об'єкта складається з темно-сірого суглинку, місцями змішаного з жовтим. В об'єкті виявлено лише один уламок ліпної посудини з характерними рисами лежницької групи культури ранньоскіфського часу, що дозволяє датувати об'єкт відповідним періодом. Це – привінцева частина ліпного горщика діаметром 16 см (рис. 7, 9) цеглястого кольору ззовні та світло-сіро-коричневого – із внутрішньої сторони. Край був плавно відігнутий назовні й закруглений. Близько до краю розташований рядок наскрізних проколів діаметром 0,1–0,2 см, а на переході до плічок розміщений горизонтальний наліпний валик із пальцевими вдавленнями. Така форма типова для горщиків лежницької групи культури ранньоскіфського часу [Крушельницька, 1993, с. 151–152]. В об'єкті також виявлено окремі частини скелета коня.

Об'єкт 03 – господарська споруда. Містив матеріали ранньозалізного віку та пізньоримського часу. Частиною знахідок в об'єкті становлять фрагменти стінок ліпних посудин світло-коричневого забарвлення, які за характерними рисами, як, наприклад, орнамент у вигляді пальцевих заціпів (рис. 7, 2, 4), можуть бути віднесені до матеріалів лежницької групи культури ранньоскіфського часу.

Об'єкт 09 – господарська яма з рештками зруйнованого поховання (рис. 6, 1). Під час прокладення газопроводу на викиді й у південній стінці траншеї виявлено фрагменти людських кісток, а простежене заповнення з темно-сірого суглинку. Подальшими дослідженнями розкрито збережену частину об'єкта в межах розкопу.

На материковому рівні він виглядав як суцільне заповнення трикутної форми 4,5×1,2 м, однак після вибирання в ньому виділено декілька складових. Основний об'єм займала півовальна яма 3,2×1,35 м, видовжена по лінії північний захід – південний схід. Вона мала круті стінки та пологіе, але нерівне дно глибиною до 0,55 м. У центрі споруди виділяється аморфне заглиблення 0,85×0,75 м глибиною до 0,15 м нижче долівки. З північно-східної сторони розташована інша яма розміром 1,05×0,55 м, із вертикальними стінками та прямим дном, біля долівки якої виявлено окремі безсистемно розкидані фрагменти людського скелета та черепа. Її глибина – 0,35–0,4 м. Західна сторона зруйнована пізнішою спорудою – основною частиною об'єкта.

Заповнення у перетині стінки розкопу також надає підстави вважати, що рання споруда (поховання) була перерізана більш пізньою господарською ямою. У першій з них заповнення складалося зі сірого лесового суглинку, місцями змішаного з жовтим. Натомість основний об'єм заповнення другої ями – темно-сірий суглинок, зверху перекритий напливом змішаного шару сірого і жовтого.

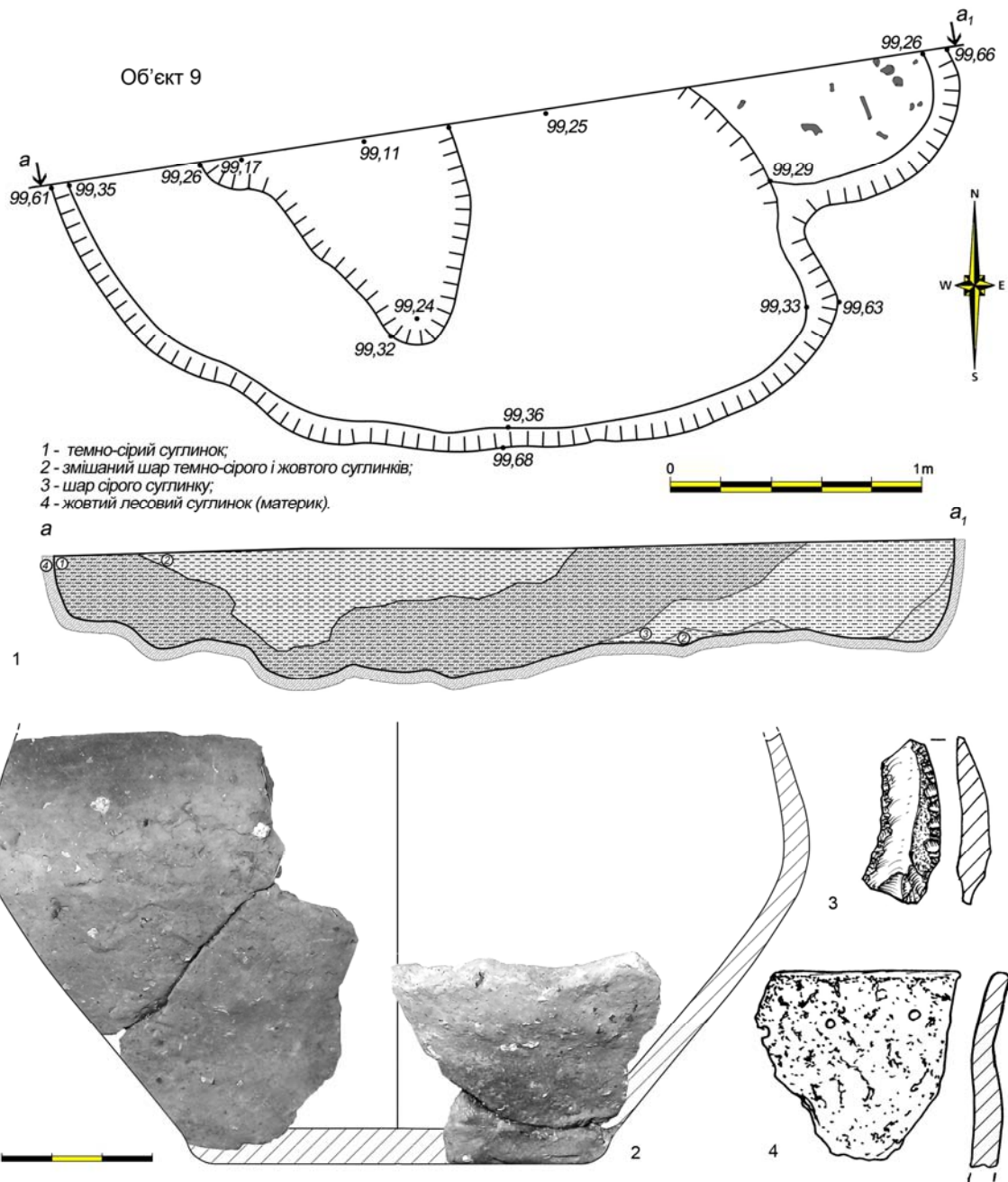

Рис. 6. Поселення Роговичі 1, розкоп 2018 р. 1 – план та перетин об'єкта 09, 2 – реконструкція посудини із заповнення основної ями, 3–4 – знахідки із заповнення поховання

Fig. 6. Settlement Rohovychi 1, 2018. 1 – plan and profile of the object 09, 2 – reconstructed vessel from the inner pit hole, 3–4 – items from the destructed burial

Рештки кісток зі зруйнованого поховання, згідно з антропологічним аналізом О. Козак, належали підліткові 13–14 років. Обставини локалізації засвідчують, що поховання первинно зруйноване не пізніше періоду датування основної споруди об'єкта 09, тобто в ранньозалізному віці, а також нещодавно – під час прокладення траншеї газопроводу.

Виявлені в цьому об'єкті речі датуються винятково ранньозалізним віком. Тут знайдений, зокрема, розвал миски зі злегка рустованою зовнішньою поверхнею і помірно лощеною внутрішньою (рис. 6, 2). Її забарвлення – коричневого та темно-сірого кольорів відповідно, випал нерівномірний. Верхня частина посудини не збереглася, однак має низький профіль із різко заокругленим і нахиленим досередини плічком. Діаметр по плічку – 21 см, денця – 10 см. Товщина стінок – 0,6–0,7 см, денця – 9 см. У глиняній масі наявні домішки дрібного піску та великої кількості середніх і великих фракцій перепаленого кременю. Цей розвал виявлений у заповненні основної ями, разом зі шматками глиняної обмазки. Натомість фрагменти інших посудин, переважно стінок, знайдені в частині об'єкта, яка містила рештки скелета з поховання. Серед них на увагу заслуговує фрагмент вінця діаметром 14 см і товщиною 0,5 см, із ледь відігнутим назовні, прямим і заокругленим краєм (рис. 6, 4). Зовнішня поверхня червоно-коричневого кольору, легко рустована, внутрішня – світло-коричневого відтінку, помірно лощена. Під краєм вінця розташований рядок наскрізних проколів діаметром до 2 мм. Форми обох посудин мають близькі аналоги серед матеріалів лежницької групи культури ранньоскіфського часу. Також в об'єкті знайдено двобічно ретушовану (ретуш обох крайок дрібно- і середньофасеткова лускоподібна, суцільна зі спинок) поздовжньо-первинну парапластину 33×13×6 мм (рис. 6, 3) й уламок розтирача зі сірого кварциту 73×60×45 мм.

Об'єкт 10 – господарська яма. Невелика частина об'єкта на півночі виходить за межі розкопу і була зруйнована траншеєю газопроводу. Контур мав параметри овальної ями розміром 4,60×2,75 м і глибиною до 0,15 м із крутими стінками та прямим дном. Біля південної стінки в її контур вписана менша овальна яма 1,15×0,75 м, глибиною до 0,3 м. Заповнення складається з темно-сірого суглинку, місцями змішаного з жовтим (рис. 5, 4).

Об'єкт містив матеріали, які можуть бути датовані ранньозалізним віком. Це, переважно, уламки стінок ліпних посудин світло-коричневого й цеглястого забарвлення товщиною 0,7–0,9 см, у частини з яких зовнішня поверхня рустована або містить рештки орнаменту у вигляді пальцевих зачіпів. Їх доповнює поздовжньо-поперечний відщеп 16×14×4 мм, суцільно вкритий сіро-жовтою патиною, та уламок кременевої конкреції 37×20×12 мм.

Об'єкт 11 – господарська яма зі слідами опорної стовпової конструкції. Після вибирання контур об'єкта виглядав як коло діаметром близько 1,95 м, із нерівними стінками. Його глибина сягала 0,25 м, стінки зі західної сторони похилі, з інших – майже прямовисні, дно рівне. По центру споруди розташована стовпова ямка діаметром 0,42 м і глибиною 0,07 м нижче рівня долівки. Заповнення становив шар темно-сірого суглинку, біля долівки змішаного з жовтим (рис. 5, 6).

В об'єкті матеріали також датуються ранньозалізним віком і містять уламки стінок посудин світло-коричневого й сіро-коричневого забарвлення, товщиною 0,7–0,9 см, із рустованою зовнішньою та помірно лощеною внутрішньою поверхнями. Цікавим є фрагмент передвінцевої частини горщика, на якому збереглися чотири наскрізні проколи діаметром до 0,4 см, розташовані в асиметричному порядку, доповнені частиною орнаменту з нігтевих вдавлень (рис. 7, 5). Тут також знайдений двобічно ретушований (ретуш дрібно-, середньо- і крупнофасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки) відщеп із суцільним негативом 28×19×7 мм (рис. 7, 8).

Об'єкт 12 – господарська яма. Невелика частина об'єкта з північної сторони виходить за межі розкопу і зруйнована траншеєю газопроводу. Після вибирання заповнення розкрита частина споруди мала вигляд усіченого кола діаметром близько 3 м, із дещо нерівними краями. Стінки споруди похилі з декількома слабо рельєфними уступами, дно лінзоподібне в перетині. Глибина сягала 0,63 м від рівня виявлення (рис. 5, 5).

Заповнення об'єкта складається з декількох шарів. Зверху, до горизонту 0,35 м, наявний наплив шару темно-сірого суглинку, насичений вугликами та шматками глиняної обмазки. Нижче основну частину заповнення становить шар сірого суглинку, на передматериковому рівні змішаний із жовтим.

Рис. 7. Поселення Роговичі 1, розкоп 2018 р. Артефакти ранньозалізного часу з культурного шару (3, 6, 7) та об'єктів 02 (9), 03 (2, 3), 11 (5, 8), 12 (1)

Fig. 7. Settlement Rohovychi 1, 2018. Early Iron Age artifacts from the cultural layers (3, 6, 7) and from the objects 02 (9), 03 (2, 3), 11 (5, 8), 12 (1)

Об'єкт містив велику кількість знахідок, які належать до трьох культурно-хронологічних горизонтів: раннього періоду доби бронзи (стрижівської культури), ранньозалізного віку та римського часу. Ранньозалізним віком можуть бути датовані фрагменти стінок ліпних посудин світло-коричневого і сіро-коричневого забарвлення товщиною 0,6–0,9 см, зовнішня поверхня яких рустована, внутрішня – помірно лощена, а глиняне тісто містить домішки жорстви та перепаленого кременю (рис. 7, 1). У кількісному відношенні вони переважають серед знахідок з об'єкта, однак їх розташування у верхній частині заповнення може бути результатом потрапляння з культурного шару.

У тому ж об'єкті знайдено уламки зернотерки 51×37×29 мм і розтирача з сіро-рожевого кварциту, й уламки кременевих конкрецій розмірами 65×17×7 мм, 38×23×13 мм і 30×23×9 мм. Тут також були виявлені фрагменти кісток та зуби свині, бика і коня.

Загалом на поселенні Роговичі 1 знайдено декілька виразних форм посуду. Горщики, в яких вдалося реконструювати форму й пропорції знаходять найближчі аналогії на поселенні Хрінники, і їх можна віднести до першого типу кераміки (варіант А, Б) за типологією Д. Козака. Це – стрункі невисокі посудини тюльпаноподібної форми із заокругленим краєм і потовщеними добре виділеними вінцями, прикрашеними наскрізними проколами під краєм вінець (варіант А) та валиком із пальцевими вдавленнями (варіант Б). Декілька фрагментів можна віднести до варіанта В, який відрізняється легко рустованою поверхнею і слідами від нігтевих затисків по всій площині [Козак, 2012, с. 25].

Миски з поселення Роговичі 1 також належать до першого типу за типологією Д. Козака – напівсферичної форми, з нахиленими всередину вінцями та потоншеним краєм. Такі прикрашали переважно наскрізними проколами або перлинками. Аналогії дослідник простежував переважно на пам'ятках лежницької групи, а також серед матеріалів черепино-лагодівської групи та лужицької культури [Козак, 2012, с. 28].

Поселення *Міжгір'я 3* – друге за кількістю матеріалів ранньоскіфського часу, отриманих у процесі нагляду. Воно розташоване на території Марковицької с/р Локачинського р-ну Волинської обл., на віддалі 1 км на північ від старих ферм північно-західної околиці с. Міжгір'я, на північному березі частково спущеного ставу. Пам'ятка займає невисокий округлий останець серед заплавної долини колишнього русла пересохлого потічка – правостороннього допливу р. Луги, а також підніжжя протилежних схилів улоговини (рис. 1, 2).

Пам'ятку виявлено та частково досліджено в 2016 р. при проведенні експертизи ділянки, що відводиться для прокладення газопроводу від свердловини № 103 [Сілаєв, 2017, с. 19–22; Сілаєв, 2018, с. 17–35]. Площа поселення становить 2,8 га, форма неправильна, повторює контури останця та західного схилу надзаплавної тераси, на півдні окреслена берегом ставу.

Розкоп розташований у південній частині поселення Міжгір'я 3, паралельно до осі прокладеного газопроводу. Розміри його становлять 2×15 м (рис. 8, 1). Біля стінок у процесі дослідження виявлених об'єктів було зроблено три прирізки. У результаті розкрито загальну площу – 58 м².

Стратиграфія простежена лише вздовж стінок основної частини розкопу перед розбивкою прирізок. Верхній родючий шар ґрунту до глибини 0,25 м частково зруйнований оранкою. Розріз західної стінки розкопу на цьому відрізку дає такі результати: 0 м – 0,05–0,06 м від денної поверхні – дерновий шар; 0,05 м – 0,50–0,65 м – шар темно-сірого суглинку, в якому виявлено значну кількість знахідок (фрагменти кружального посуду, вироби із заліза і бронзи, кістки тварин, шматки глиняної обмазки); 0,5–0,65 – 0,55–0,72 м – змішаний шар темно-сірого і жовтого суглинків, який у багатьох місцях зливається з попереднім; на горизонті від 0,55–0,72 м простежено материковий шар у вигляді жовтої плямистої глини.

Абсолютну перевагу в культурному шарі пам'ятки становлять матеріали давньоруського періоду, результати досліджень яких подані в окремих публікаціях [Сілаєв, Вашета, 2017, с. 93–96; Сілаєв, 2018а, с. 139–165]. З чотирьох виявлених на пам'ятці об'єктів три (житло-напівземлянка та господарські споруди) датуються цим часом. Загалом матеріали ранньозалізного віку Міжгір'я 3 становлять менше 5 % від загальної кількості знахідок. Ці артефакти походять переважно з культурного шару та заповнення давньоруських об'єктів.

Матеріали ранньоскіфського періоду в культурному шарі представлені, насамперед, уламками ліпного посуду, серед яких виділяються фрагмент вінця тонкостінної посудини (до 0,4 см товщиною) з ледь відхиленим назовні потоншеним і заокругленим краєм діаметром 20 см (рис. 10, 5), уламок вінця миски з відігнутих назовні потоншеним й заокругленим краєм діаметром 24 см (рис. 10, 6) та денце посудини товщиною 1,1 см і діаметром 18 см із заокругленим краєм. Решта фрагментів – стінки посудин товщиною 0,8–1,1 см, в яких

зовнішня поверхня переважно грубо згладжена віхтем або рустована, а внутрішня – помірно лощена. Один фрагмент прикрашений горизонтальним ребристим виступом із нігтевими вдавленнями (рис. 10, 9). Кераміка мала світло-коричневе або сіро-жовте забарвлення зовнішньої поверхні, а у зламі та з внутрішньої сторони – сірого та чорного кольорів. У глиняному тісті містились домішки дрібного шамоту, піску, жорстви (кварцит) і перепаленого кременю, окремі фракції якого сягали 0,5–0,8 см у січнні.

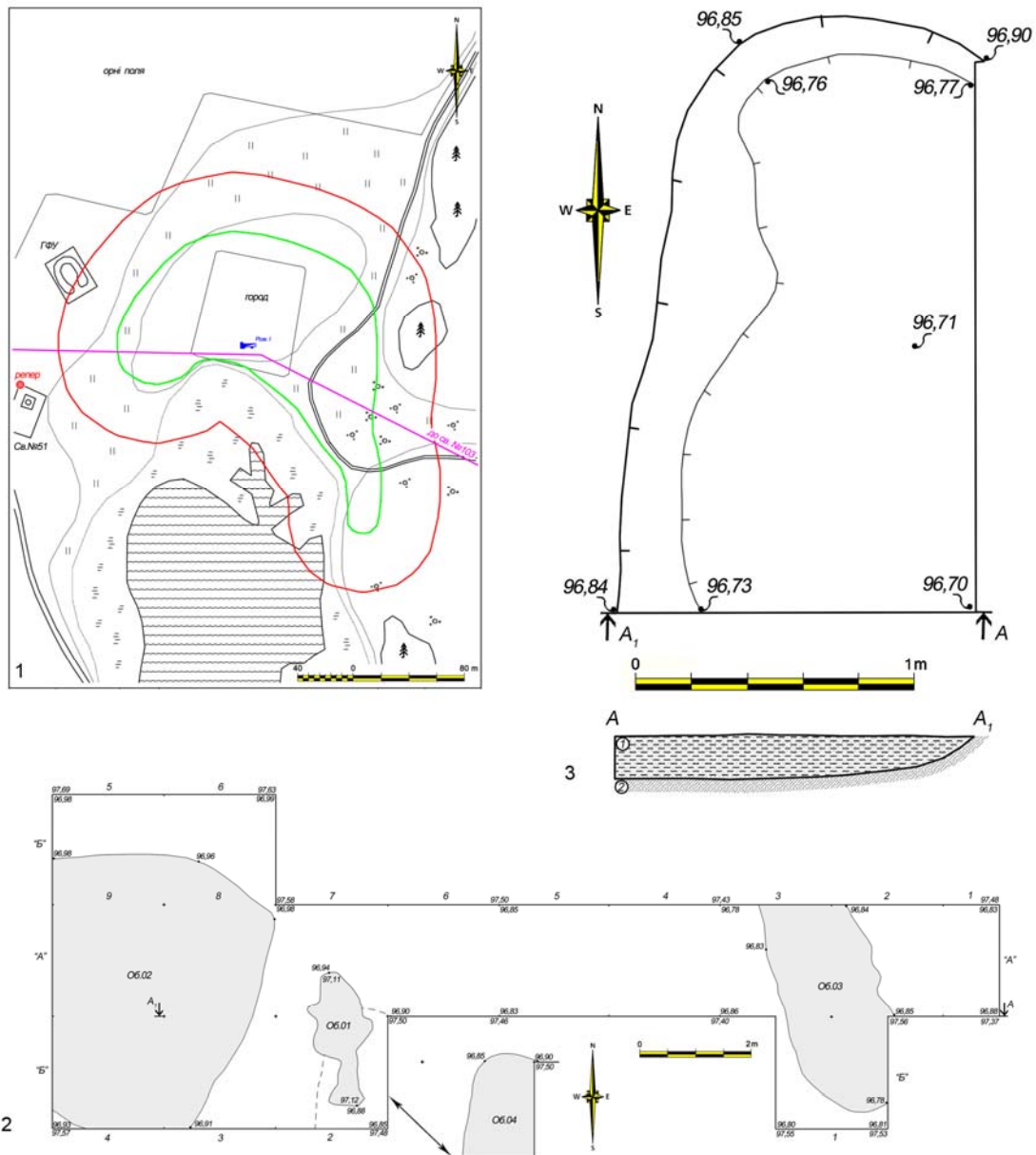

Рис. 8. Поселення Мізгір'я 3. 1 – розташування розкопу, 2 – план розкопу, 3 – план та перетин об'єкта 04

Fig. 8. Settlement Mizhgirya 3. 1 – excavation site location, 2 – plan of excavation site, 3 – plan and profile of the object 04

У заповнення об'єктів 01, 02, 03 ліпний посуд потрапив випадково з культурного шару. Однак тут знайдено низку характерних форм верхніх частин столових і кухонних посудин. До першої групи належать миски трьох типів. Один із них представлений уламками двох невеликих напівсферичної форми зі стінками товщиною 0,5–0,8 см (рис. 9, 5). Їх вінця увігнуті досередини, потоншені й заокруглені, діаметр становив 10 і 11 см. Згладжені та місцями лощені поверхні мали світло-коричневе забарвлення. До другого типу належить частина конусоподібної миски, вінце якої (діаметром 12 см) широко розхилене, край прямий, потоншений і заокруглений, товщиною до 0,8 см (рис. 9, 6). Зовнішня поверхня коричневого кольору згладжена, орнаментована скошеними борозенками, які розходяться “променями”, внутрішня – темно-сіра, частково лощена, однак переважно вкрита вапняковим накипом. Третій тип представлений двома уламками мисок темно-сірого і коричневого кольорів із широко розхиленими вінцями та ледь відігнутими назовні заокругленими краями діаметром 14 см і 16 см відповідно. У першій з них біля краю розташований рядок “перлинок”, утворених неповним проколюванням, ще нижче – рядок нігтевих вдавлень (рис. 9, 2). У другій – орнамент зі скісних нігтевих вдавлень під краєм вінця поєднувався з наскрізним проколом діаметром 0,3 см (рис. 9, 3). Внутрішні поверхні обох мисок помірно лощені.

Цікава знахідка фрагмента верхньої частини посудини (ймовірно, миски) з прямим вінцем, край якого потовщений і заокруглений та має карнізоподібний виступ, під яким розташований пружковий наліп із косими насічками. Нижче розташовані наскрізні проколи, один діаметром 0,3 см, другий, виконаний продавленням пальця, діаметром близько 1,5 см. Поверхня світло-коричневого кольору дбайливо згладжена.

Кухонний посуд представлений фрагментами верхніх частин горщиків діаметрами від 12 см до 24 см, які мали струнку тюльпаноподібну форму з чітко відхиленими назовні високими вінцями, краї яких заокруглені. У більшості нижче краю вінця був нанесений рядок невеликих наскрізних проколів (рис. 9, 7), в одному випадку вони поєднанні з наліпним валиком (рис. 9, 9). В одного горщика на рівні шийки розміщений округлий наліп-гудз (рис. 9, 4). Ці горщики мають темно-сіре або темно-коричневе забарвлення. Їх зовнішні поверхні вкриті грубим рустом, нанесеним хаотично, і місцями згладженим пальцевими стяжками у вигляді навскісних смуг. Із внутрішньої сторони вони дбайливо згладжені або лощені.

Крім цього, знайдено уламки донець (5 од.) та стінок (71 од.) ліпних посудин товщиною від 0,6 до 1,2 см, що мали світло-коричневе, коричневе або чорне забарвлення. Один із них належав до середньої частини біконічного горщика діаметром 20 см, на ребристому зламі якого наявний рельєфний пружок, прикрашений рядом овальних вдавлень (рис. 9, 8). Поверхні посудини дбайливо згладжені.

Найцікавіша знахідка, виявлена в *об'єкті 04*, – господарська яма овальної форми й лінзоподібного перетину, яку розкрито під заповненням сміттєвої ями давньоруського періоду (рис. 8, 2, 3). У цій споруді знайдено розвал великої округлобокої посудини-“зерновика” (рис. 11, 1). Реконструйована верхня його частина мала найбільшу ширину в районі плечиків (діаметр 38 см), товщина стінок сягала 1,2 см. Вінце високе, діаметром 24 см, краї заокруглені та плавно відхилені назовні. Нижче шийки зберігся наскрізний отвір діаметром 0,7 см. Поверхня цеглястого кольору, дбайливо згладжена, із зовнішньої сторони місцями лощена. У глиняній масі присутня інтенсивна домішка великих фракцій перепаленого кременю. Найближча її аналогія походить із поселення черепино-лагодівської групи культури ранньоскіфського часу біля с. Звенигород (Львівська обл.) [Крушельницька, 1976, рис. 36, 4]. Друга – простежується в матеріалах поселення лежницької групи Ромош [Крушельницька, 1976, рис. 24, 14; 36, 4].

Серед знахідок із культурного шару пам'ятки ранньозалізним часом можуть бути датовані кременеві артефакти: кутовий різець 30×20×10 мм, на безсистемному відщепі зі слідами попереднього сколювання, робочий край якого оброблений поверх патини середньо-

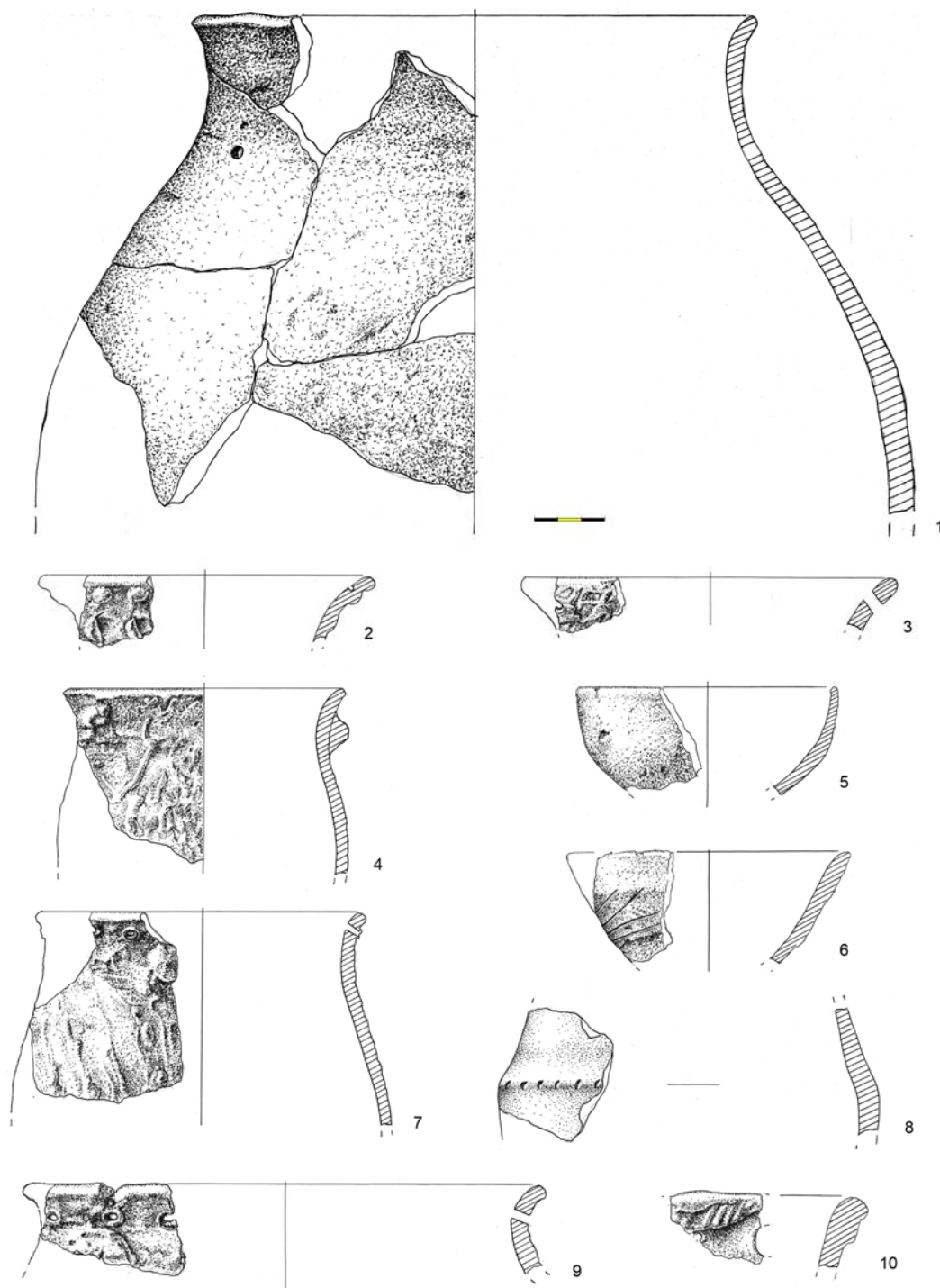

Рис. 9. Поселення Мізгір'я 3. 1 – реконструкція зерновика з об'єкта 04; 2–10 – основні форми посуду з пам'ятки

Fig. 9. Settlement Mizhgirya 3. 1 – reconstruction of grain storage vessel from object 04; 2–10 – main forms of pottery from the settlement

та дрібнофасетковою лускоподібною ретушшю зі сторони черевця, поздовжньо-ребриста пластина 27×14×3 мм; призматичний одноплощинний нуклеус 65×60×45 мм із рештками жовнвої кірки (рис. 10, 1); проколка, виконана на безсистемному відщепі з рештками жовнвої кірки 38×15×8 мм, кінчик якої оброблений з усіх площин дрібно- та середньофасетковою лускоподібною ретушшю; кінцевий скребок, виконаний на ребристому відщепі з рештками жовнвої кірки 42×40×24 мм, робочий край якого оброблений суцільною крутою середньо- та дрібнофасетковою лускоподібною ретушшю (рис. 10, 8); скребок, виконаний на радіальному відщепі з негативами від поперечного сколювання 47×42×13 мм, окрайки якого суцільно оброблені зі спинки крупно-, середньо- та дрібнофасетковою лускоподібною ретушшю (рис. 10, 4); вкладень до серпа, виконаний на поперечному відщепі 18×25×5 мм, робоча окрайка якого суцільно оброблена дрібнофасетковою лускоподібною ретушшю та має полиск від тривалого вжитку (рис. 10, 2); поздовжня пластина 35×18×3 мм, ліва окрайка якої оброблена з черевця частковою дрібнофасетковою лускоподібною ретушшю (рис. 10, 3); середня частина поздовжньо-ребристої пластини 35×22×7 мм, права окрайка якої оброблена суцільно з черевця дрібно- та середньофасетковою лускоподібною ретушшю, ліва – крутою зубчастою ретушшю, а зі спинки зроблено напівкруглу виїмку (рис. 10, 7); поздовжньо-поперечний відщеп 43×22×9 мм, обидві окрайки якого оброблені зі спинки частковою зубчастою ретушшю (рис. 10, 10); поперечний відщеп 18×22×3 мм, ліва окрайка якого оброблена зі спинки частковою зубчастою ретушшю; скол 25×17×7 мм із поздовжнього відщепа, один край якого оброблений зі сторони черевця крупнофасетковою лускоподібною ретушшю; безсистемний відщеп 70×30×21 мм, права окрайка якого оброблена з черевця частковою дрібнофасетковою лускоподібною ретушшю; безсистемний відщеп (скол із сокири) 18×15×4 мм, площа якого зашліфована; безсистемний відщеп з робочої частини серпа 37×32×6 мм, на спинці якого збереглася суцільна крупнофасеткова лускоподібна ретуш; безсистемний відщеп із рештками жовнвої кірки і слідами від попереднього сколювання 51×32×20 мм.

У значно меншій кількості матеріали ранньоскіфського часу представлені на пам'ятках Міжгір'я 1, Роговичі 2, Марковичі 1 та Марковичі 2. Уламки ліпного посуду трапляються тут як випадковий матеріал у культурному шарі та верхніх частинах заповнення об'єктів, які датуються іншими періодами за більшістю матеріалів.

Двошарове поселення *Міжгір'я 1* розташоване за 1,6 км на північний захід від с. Міжгір'я та 0,9 км на схід від газокompресорної станції Локачинського родовища [Сілаєв, 2017, с. 13–15; Сілаєв, 2018, с. 9–13]. Воно локалізується вздовж південно-східного схилу пагорба на захід від русла пересохлого потічка – колишнього правостороннього допливу р. Лути й на північ від невеликої заболоченої ділянки (рис. 1, 2). Площа поселення становить 1,2 га.

До знахідок ранньоскіфського часу тут належать: уламок вінця тюльпаноподібного горщика з плавно відігнутих назовні прямо зрізаним краєм діаметром 24 см (рис. 11, 1); уламок передвінцевої частини горщика світло-коричневого кольору зі згладженими поверхнями товщиною 0,8 см і діаметром 16 см (рис. 11, 2); фрагмент стінки посудини з двошаровою структурою (зовнішня поверхня – світло-сіро-коричнева, внутрішня – сіро-коричнева) товщиною 0,8 см, орнаментована наліпним пружком (рис. 11, 4); чотири уламки стінок світло-коричневого й сіро-коричневого забарвлення товщиною 0,8–1,2 см. Особливість цього посуду – наявність у глиняному тісті домішок подрібненого перепаленого кременю та часточок шамоту.

Тим же періодом датуються чотири артефакти з кременю: двобічно ретушований (ретуш дрібно-, середньо- і крупнофасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки) поздовжньо-поперечний відщеп 55×72×7 мм (рис. 11, 5); двобічно ретушований (ретуш дрібнозубчаста, часткова, зі спинки) радіальний відщеп 27×39×5 мм із частково зашліфованою ділянкою на верхній площині, що відокремлений зі сокири (рис. 11, 3); однібічно ретушований (ретуш дрібнофасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки) поздовжньо-поперечний відщеп

16×24×4 мм; уламок частково патинованого аморфного нуклеуса 25×23×11 мм на природному сколі з конкреції з уцілілою жовною кіркою і негативами від сколювання.

Поселення **Роговичі 2** розташоване на північно-східній околиці с. Роговичі, безпосередньо на північ від двох покинутих садиб і за 0,5 км на схід від крайніх наявних садиб села, 0,3 км на північний захід від сільського кладовища [Сілаєв, 2017, с. 27–29; Сілаєв, Ільчишин, 2019, с. 28–35]. Воно займає пологі виступи надзаплавної тераси лівого берега р. Луга (рис. 1, 2). Площа пам'ятки – 3,4 га, її контури повторюють виступи підніжжя надзаплавної тераси.

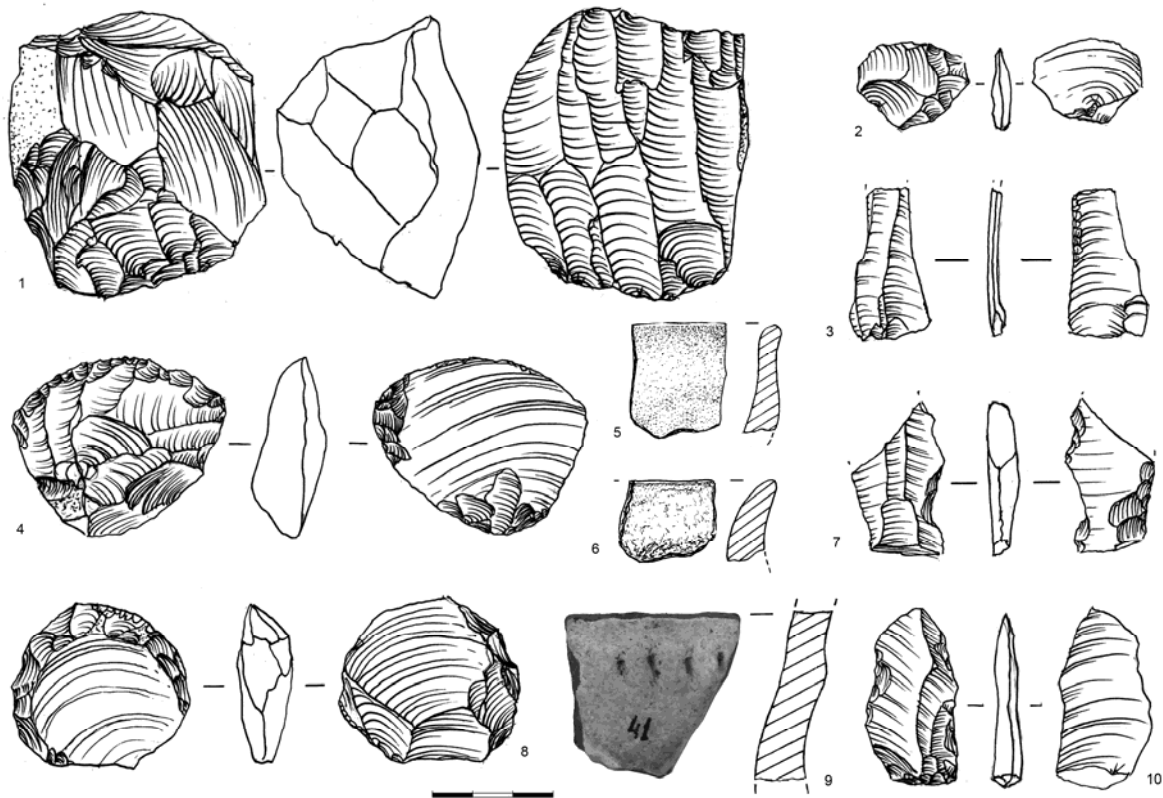

Рис. 10. Поселення Міжгір'я 3. Знахідки з культурного шару. 1–4, 7, 8, 10 – крем'яні вироби; 5, 6, 9 – фрагменти ліпного посуду

Fig. 10. Settlement Mizhgyra 3. Items from the cultural layers. 1–4, 7, 8, 10 – flint artifacts; 5, 6, 9 – pieces of handmade pottery

Розкоп закладено на північно-західній периферії пам'ятки, у проміжку між площадкою з'єднувального вузла нового та старого газопроводів і приватними городніми ділянками. Розміри розкопу, орієнтованого по лінії захід–схід, – 7×12 м.

Товщина розкритого гумусного шару коливається від 0,34 до 1,17 м. Із заходу на схід потужність нашарувань помітно зменшується, до того ж у східній частині розкопу рівень ґрунтових вод піднімається вище материкової поверхні. Перепад висот становить 0,89 м із пониженням у північно-східному напрямку, що обумовлено його орієнтуванням на схилі підніжжя надзаплавної тераси.

Стратиграфія простежена вздовж північної та західної стінок розкопу. Верхній шар ґрунту до глибини 0,2–0,6 м суттєво зруйнований оранкою та різночасовими земляними роботами, очевидно, під час роботи важкої техніки при облаштуванні газопроводів і з'єднувального вузла.

Гумусний шар містив значну кількість археологічних знахідок на всіх горизонтах (фрагменти ліпного і кружального посуду, кременеві артефакти, вироби із заліза, міді та бронзи, кістки тварин). Кількісно найбільшу групу знахідок складають уламки кружального посуду періодів пізнього Середньовіччя та Нового часу. Уламки кружального посуду княжої доби, ліпного посуду і кременеві артефакти траплялись однаково на кожній глибині.

Під час розвідкових досліджень 2016 р. у межах пам'ятки Роговичі 2 було зібрано матеріали, належні до двох культурно-хронологічних горизонтів: ранньозалізного віку та княжої доби [Сілаєв, 2017, с. 28].

У розкопі, закладеному на північно-західній периферії пам'ятки в 2018 р., виявлено матеріали, які можуть бути віднесені щонайменше до чотирьох періодів: ранньозалізного віку (лежницька група культури ранньоскіфського часу VIII–VI ст. до н. е.), пізньоримського часу (вельбарська культура II–IV ст.), ранньослов'янського періоду (V–VII ст.) та княжої доби (X–XIII ст.).

Ранньозалізним віком датується більша частина виявленого фрагментованого ліпного посуду. З них два уламки належали до вінець: миски діаметром 30 см із прямим і закругленим краєм та невеликої опуклобокої посудини діаметром 14 см із загнутим досередини, потоншеним і заокругленим краєм. Решта фрагментів залишилися від стінок посудин товщиною від 0,6 до 1,3 см. Цей посуд мав світло-коричнє забарвлення зовнішньої поверхні, яка переважно була вкрита рустом, іноді – зі слідами від пальцевих стягнень. Внутрішня поверхня сірого та темно-сірого кольорів ретельно зглажена або помірно лощена. У глиняній масі присутні домішки піску, середніх і великих фракцій жорсткості й перепаленого кременю. Так само до ранньозалізного віку варто відносити виявлені на пам'ятці нечисленні артефакти з кременю: нуклеус, відщепи й уламки кременевих конкрецій.

У розкопі, за результатами проведених досліджень, виявлено два археологічних об'єкти: виробничу споруду (об'єкт 01) та рештки зруйнованого будинку XIX–XX ст. (об'єкт 02). Перший знайдений під час прокопування передматерикового шару на глибині 1,12–1,05 м від рівня денної поверхні у вигляді овальної плями 2,2×3,1 м із заповненням чорного кольору на тлі жовтої глини (рис. 12). У центрі плями зафіксовано верству дуже щільної субстанції, яка складалася зі спеченої, місцями до червоного кольору, глини з домішками болотної руди, шлаку і зливків заліза. Вона перекривала верхню частину заповнення у вигляді дещо припіднятого корка аморфної форми 1,9×2, м і товщиною до 0,2 м. Переважна частина об'єкта була розташована нижче сучасного рівня ґрунтових вод і її дослідження проводили з постійним відкачуванням води. Після вибирання споруда розкрита на площі 2,5×3,5 м. Її глибина становить 0,9 м від рівня виявлення, а конструкція складається з трьох різнорівневих ям та передстінку з північно-східної сторони. Верхня яма в північній частині об'єкта глибиною до 0,57 м мала плоске дно і круті стінки. З південного боку розташована глибока яма овальної форми з лінзоподібним дном. Заповнення об'єкта 01, нижче верстви спеченої глини, мало два шари. Верхній складався з чорного суглинку, густо насиченого рештками попелу і деревного вугілля, часточки якого іноді містили не повністю обгоріле дерево, а також вкраплення шматочків шлаку й заліза. Нижній – сіре забарвлення і містив ті ж домішки, але в меншій кількості. Дно споруди місцями мало наплив масної кіптяви. Материк зафіксовано у вигляді жовтої глини. Конструктивні особливості та заповнення об'єкта дозволяють вважати його рештками особливого типу виробничої споруди – ями для збагачення болотної руди. Знахідки із заповнення представлені кременевими відщепами, уламками ліпних та кружальних посудин. Один фрагмент кераміки та два крем'яних вироби з заповнення датуються ранньозалізним часом. Стінка ліпного горщика товщиною 0,9–1,2 см має світло-коричнє забарвлення, зовні прикрашене пальцевим подвійним защипом по плечу, містить домішку шамоту. Ще два уламки посудин належать до римського часу. Загальне датування об'єкта ускладнене, оскільки в заповненні знайдено невелику кількість матеріалів різних періодів, частина з яких могла потрапити з культурного шару.

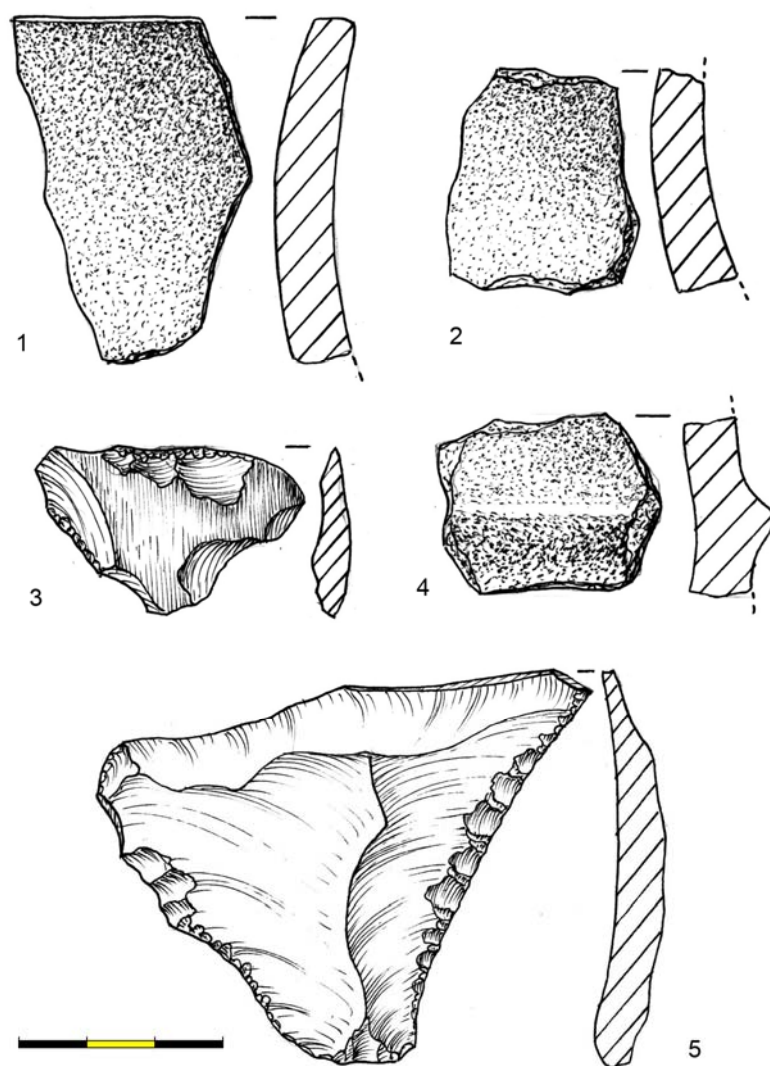

Рис. 11. Поселення Міжгір'я 1. Знахідки з культурного шару
 Fig. 11. Settlement Mizhgirya 1. Items from the cultural layers

Поселення *Марковичі 1* розташоване на східній околиці с. Марковичі, на південь від покинутого хутору та північ від автодороги Марковичі–Міжгір'я. Воно займає пологий південний схил надзапlavної тераси правого берега р. Луга (рис. 1, 2). Площа поселення становить 3,5 га, форма неправильна, повторює контури схилу надзапlavної тераси, на півночі піднімається до верхньої частини тераси.

При розвідках 2016 р. на поверхні пам'ятки зібрано матеріали, датовані винятково періодом доби бронзи [Сілаєв, 2017, с. 27–29], натомість під час археологічного нагляду в 2018 р. у культурному шарі й розкритих об'єктах зафіксовано матеріали трьох культурно-хронологічних горизонтів: раннього періоду доби бронзи (стрижівська культура III–II тис. до н. е.), ранньозалізного віку (лежницька група культури ранньоскіфського часу VII–VI ст. до н. е.) та пізньоримського часу (вельбарська культура III–IV ст.).

Розкоп 2018 р. закладено в центральній частині поселення Марковичі 1, паралельно з обох сторін прокладеного газопроводу. Його розбито на чотири траншеї, розділені шлейфом газопроводу та польовою дорогою [Сілаєв, Ільчишин, 2019, с. 36–60]. Загалом у результаті польових робіт на пам'ятці Марковичі 1 розкрито площу 598,5 м².

У культурному шарі пам'ятки доба раннього заліза представлена невеликою кількістю уламків ліпного посуду. Серед них варто виділити фрагмент вінця миски діаметром 26 см, край якої плавно відігнутий назовні й заокруглений (рис. 13, 13). Також знайдено верхню частину вінця посудини діаметром 20 см із заокругленим краєм та уламки стінок посудин товщиною від 0,5 до 1 см. Вони мали переважно світло-коричневе або цеглясте забарвлення зовнішніх поверхонь та сіре – внутрішніх і у зламі. На деяких фрагментах збереглися елементи орнаменту з пружкових наліпів, пальцевих вдавлень і защипів. У посуді цього періоду присутня різної інтенсивності домішка подрібненого перепаленого кременю.

Частина виявлених на пам'ятці кременевих артефактів мають технологічні риси, які дають змогу датувати їх як добою бронзи, так і ранньозалізним віком: нижня частина поздовжньо-ребристої пластини 19×18×8 мм, права крайка оброблена зі спинки частковою дрібнофасетковою лускоподібною ретушшю (рис. 13, 4); однобічно ретушована (ретуш лівої крайки дрібнофасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки) поперечно-поздовжня парапластина із залишком кірки 42×11/14×2/4 мм (рис. 13, 2); двобічно ретушований поздовжній відщеп 23×15×4 мм, крайки якого оброблені дрібно- та середньофасетковою лускоподібною ретушшю, нанесеною зі спинки, на лівій крайці – суцільною, на правій – частковою виїмчастою (рис. 13, 6); однобічно ретушований (ретуш правої крайки дрібно- та середньофасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки) первинний відщеп 42×25×8 мм (рис. 13, 7); однобічно ретушований (ретуш лівої крайки дрібнофасеткова лускоподібна, суцільна, зі спинки) безсистемний відщеп 32×18×5 мм (рис. 13, 5); два аморфні одноплощинні нуклеуси з рештками жовтої кірки 25×20×10 мм (рис. 13, 10) і 38×24×8 мм (рис. 13, 3).

В об'єктах 03, 04, 06–07, 12, 13 знайдено невелику кількість матеріалів ранньоскіфського часу, але тільки об'єкт 03 не містив матеріалів інших культур.

Об'єкт 03 – сміттєва яма, розташована в найвищій частині поселення. Західна частина виходить за межі розкопу у сторону траншеї газопроводу і була зруйнована. Після вибирання заповнення верхній контур розкритої частини споруди зафіксовано у вигляді аморфної ями розміром 2,8×2 м і глибиною до 0,87 м. Всередині споруда охоплювала сполучення декількох різночасових ями, які перекривали одна одну (рис. 13, 1). У конструкції виділяється основна яма овальної форми, доповнена полицкою зі східної сторони. Інші могли бути пізніше врізаними в давній об'єкт. Таку ж картину засвідчує зафіксоване в об'єкті заповнення, яке охоплювало перевідкладені шари темно-сірого, світло-коричневого і змішаного коричневого й жовтого суглинків.

У заповненні знайдено лише один фрагмент стінки ліпної посудини світло-коричневого кольору ззовні та темно-сіро-коричневого – з внутрішньої сторони товщиною 0,7 см. На її зовнішній поверхні наявний орнамент у поєднанні горизонтального рядка нігтевих вдавлень і ненаскрізного отвору (із внутрішньої сторони “перлінка”) діаметром 0,4 см (рис. 13, 8). За цими ознаками її можна віднести до матеріалів лежницької групи культури ранньоскіфського часу. Також тут знайдено велику кількість кісток та зубів свійських і диких тварин: вівці, бика, коня, свині, тура або зубра, собаки.

По декілька фрагментів ліпних посудин знайдено в інших об'єктах: вінце миски в об'єкті 04 (рис. 13, 9), два фрагменти стінок ліпних посудин, один з яких прикрашений пальцевими защипами, з об'єкта 06–07 (рис. 13, 11). В об'єкті 12 виявлено верхню частину посудини сірого кольору діаметром 10 см, зі звуженою горловиною і прямим та заокругленим краєм вінця, нижче якого проходить рядок неповних проколів діаметром близько 0,4 см (рис. 13, 12). В об'єкті 13 частину фрагментів стінок ліпних посудин варто датувати ранньозалізним віком, особливо з огляду на наявність елементів типового орнаменту з пальцевих защипів.

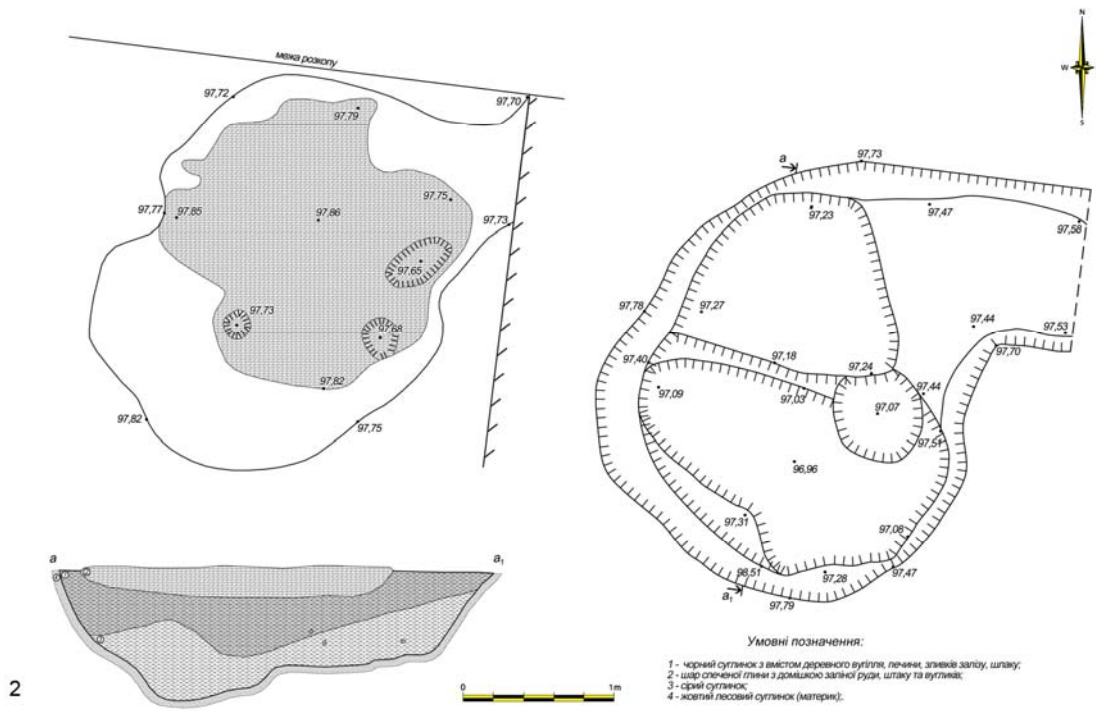
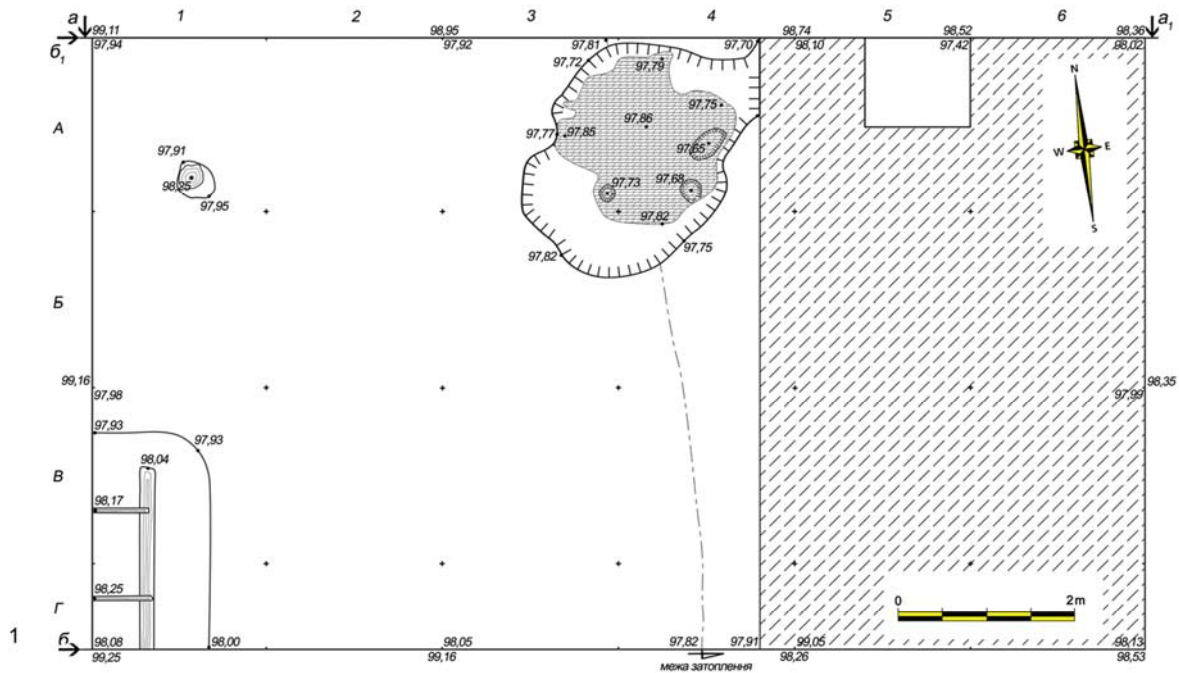

Рис. 12. Поселення Роговичі 2. 1 – план розкопу; 2 – план та перетин об'єкта 01

Fig. 12. Settlement Rohovychi 2. 1 – plan of the excavation site; 2 – plan and profile of the object 01

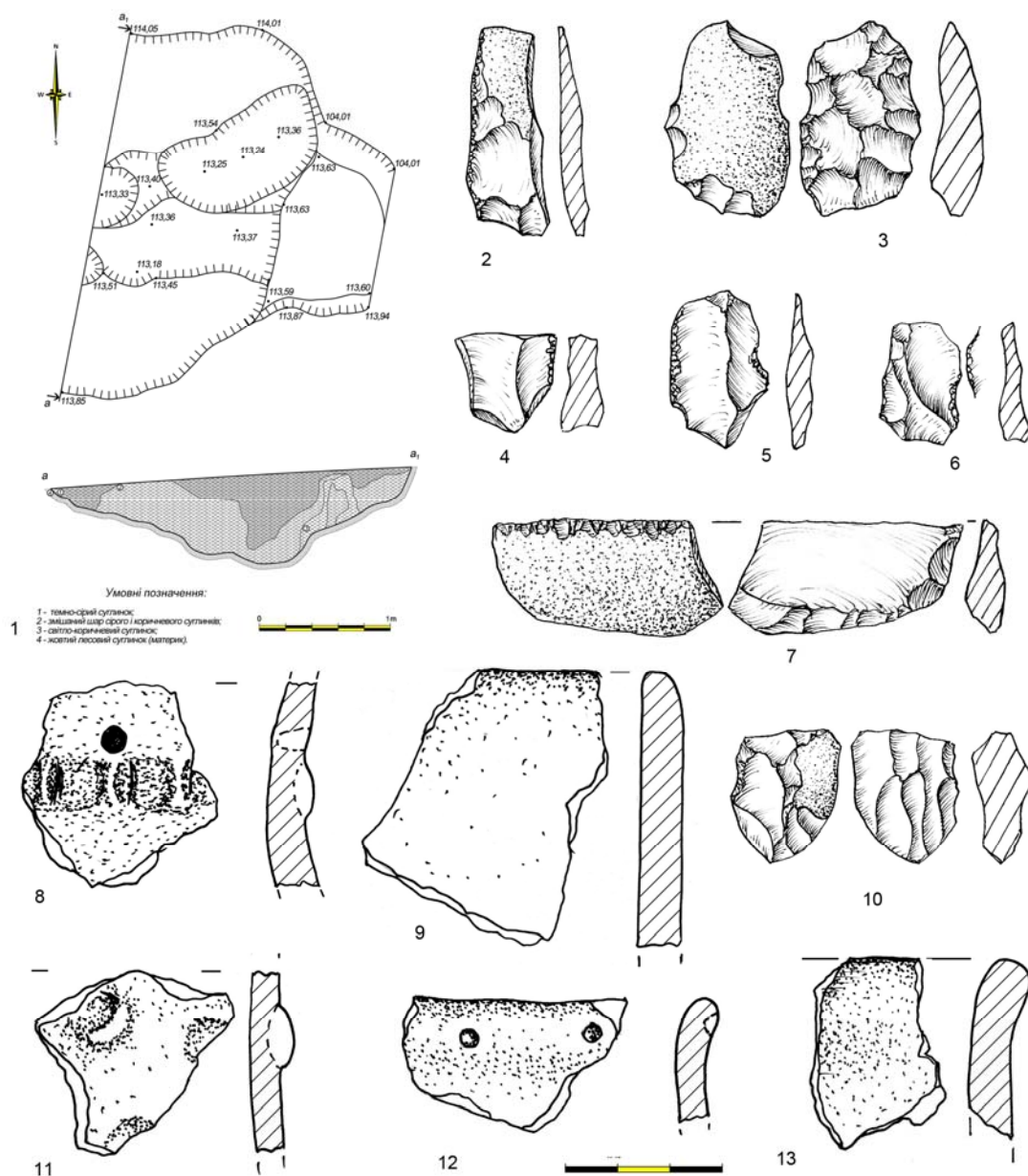

Рис. 13. Поселення Марковичі 1. 1 – план та перетин об'єкта 03; 2–7, 10 – крем'яні вироби з культурного шару; 8 – уламок стінки ліпної посудини з об'єкта 03; 9, 11–13 – фрагменти кераміки з культурного шару

Fig. 13. Settlement Markovychi 1. 1 – plan and profile of the object 03; 2–7, 10 – flint artifacts from the cultural layers; 8 – pieces of handmade pottery from the object 03; 9, 11–13 – pieces of pottery from the cultural layers

Поселення **Марковичі 2** розташоване на східній околиці с. Марковичі, на місці та навколо покинутого хутора, на північ від автодороги Марковичі–Міжгір'я, за 50 м на захід від бетонної під'їзної дороги до газокompресорної станції [Сілаєв, 2017, с. 10–12]. Воно займає пологий південний схил мисоподібного виступу надзапlavної тераси правого берега р. Луга (рис. 1, 2). Площа поселення становить приблизно 4,7 га, форма неправильна, близька до овалу,

видовженого із заходу на схід. У південній та південно-східній частині повторює контури вигину пагорба в місті виступу тераси. Стратиграфічний профіль простежено в розвідковому шурфі: 0–0,45 м – орний шар коричневого суглинку, в якому й виявлено знахідки; 0,45–0,5 м – змішаний шар коричневого і жовтого суглинків; на глибині від 0,5 м розпочинається материк у вигляді жовтого лесового.

Знахідки, виявлені на поверхні пам'ятки та у шурфі, складаються з уламків ліпного посуду та кременевих артефактів, що можуть бути віднесені до лежницької групи культури ранньоскіфського часу.

Серед фрагментів посуду наявні два уламки вінець, один з яких належав до миски або широкогорлої посудини світло-коричневого кольору, вкритої червоним ангобом (поверхня суцільно лощена), діаметром 18 см, із майже прямим і прямо зрізаним краєм товщиною 1 см (рис. 14, 1); а інший – до тонкостінного (товщина до 0,6 см) горщика сіро-жовтого кольору з помірно лощеною внутрішньою поверхнею, краї вінець якого діаметром 14 см ледь відхилені назовні й оздоблені понизу наскрізними отворами 0,3 см у діаметрі (рис. 14, 2). Ще два фрагменти належали до донець посудин діаметром 10 см (рис. 14, 6) та 16 см. Решта знахідок – це уламки стінок посудин товщиною від 0,6 до 1,3 см, у яких зовнішня поверхня вкрита грубим рустом (рис. 14, 3–5) або згладжена віхтем, а внутрішня в деяких випадках помірно лощена. Посуд мав переважно світло-коричневе або сіро-жовте забарвлення ззовні, сіре або чорне – у зламі та різної інтенсивності домішки шамоту, жорстви (кварцит) і перепаленого кременю від мікро-часточок до великих фракцій 0,4–0,5 см у січенні. Збірку доповнює знахідка безсистемного відщепу з робочої поверхні кременевого серпа 30×23×5 мм, на зовнішній поверхні якого збереглася суцільна лускоподібна ретуш, місцями зі слідами полірування від тривалого вжитку.

Підсумовуючи, можна зазначити: територія мікро-регіону Локачинського газового родовища в ранньоскіфський час була дуже щільно заселена. Відстань між пам'ятками не перевищувала 1 км. Специфіка рятівних археологічних досліджень обмежує територію розкопів на пам'ятках зонами, відведеними під будівництво, що не дає змоги дослідити широкі площі для ретельнішого вивчення планіграфічної структури поселень. На підставі досліджень НДЦ "РАС" в 2016–2018 рр. можна відзначити, що концентрація артефактів ранньозалізного часу простежувалася на підвищених частинах поселень.

Основний тип об'єктів на пам'ятках – це господарські споруди. Вони мали переважно округлу чи підовальну форму. Наявність стовбових ям у частині об'єктів свідчить про існування каркасних конструкцій у вигляді накриття над ямою.

Загалом форми посуду з пам'яток мікро-регіону мають аналоги серед матеріалів пам'яток ранньозалізного часу, зокрема лужицької та висоцької культур [Крушельницька, 2002, с. 520–534]. Однак найбільше спільних рис має кераміка насамперед лежницької групи культури ранньоскіфського часу VIII–V ст. до н. е. [Козак та ін., 2010, с. 79–83]. Деякі форми мають специфічні риси, притаманні для черепино-лагодівської групи. Особливо варто відмітити таку технологічну рису описаної збірки, як наявність у глиняній масі перепаленого кременю, який переважно виступає додатковою домішкою нарівні з іншими типами в одній посудині. Фракції кременю сягають 0,5–0,8 см у перетині, що дещо відрізняє цю кераміку від більш раннього періоду – тцинецької, яка також представлена на поселеннях.

Науковці, які раніше визначали культурну належність за результатами розвідкових досліджень за відсутності визначальних форм і типів, могли відносити знайдену фрагментовану кераміку до доби бронзи за ознакою наявності домішки перепаленого кременю. Однак матеріали, які ми представили, засвідчують наявність такої і в матеріалах більш пізнього часу. Л. Крушельницька відмічала феномен наявності кременю в керамічних знахідках із пам'ятки лежницької групи біля с. Хрінники, яку вона досліджувала [Крушельницька, 1993, с. 151–152], і це можна вважати локальною особливістю. Крім того, кераміка лежницької групи культури ранньоскіфського часу з домішками перепаленого кременю у глиняному тісті трапляються на пам'ятках Сокальського р-ну Львівської обл. [Білас, Конопля, Сілаєв, 2011, с. 219].

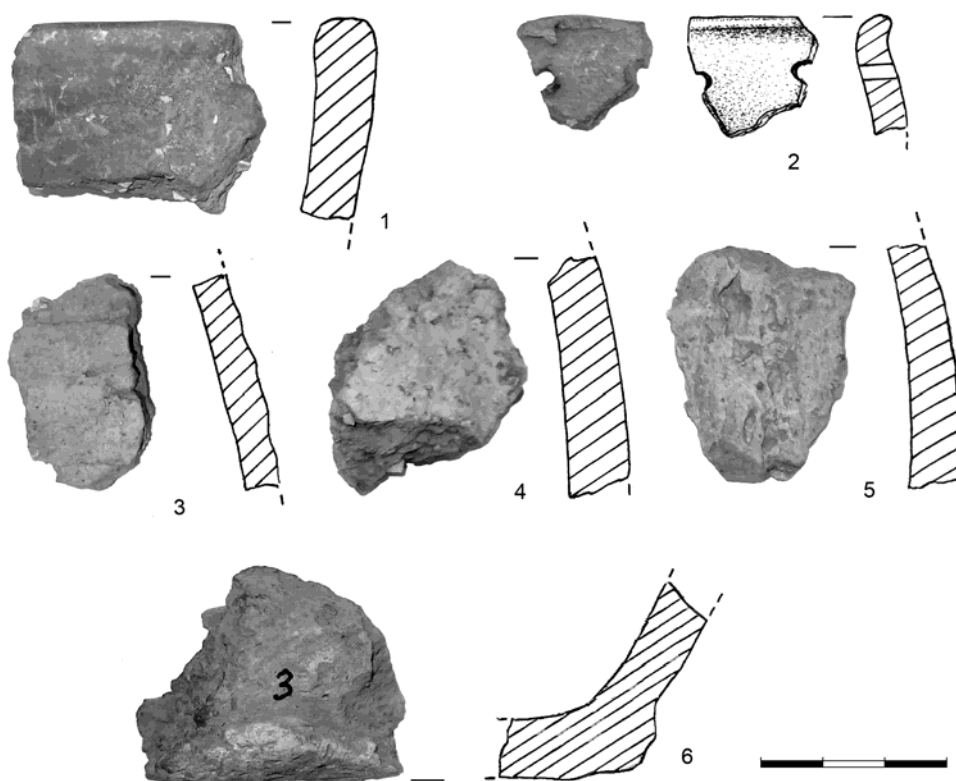

Рис. 14. Поселення Марковичі 2. 1–6 – фрагменти кераміки ранньозалізного часу з культурного шару
 Fig. 14. Settlement Markovychi 2. 1–6 – pieces of Early Iron Age pottery from the cultural layers

Звідси виникає необхідність перегляду частини матеріалів розвідкових досліджень. Ретельніші дослідження пам'яток у цьому ареалі можуть докорінно змінити уявлення про щільність заселення басейнів р. Луги та р. Черногузки в ранньозалізний час.

Територія Локачинського р-ну перебуває за межами відомої території поширення родовищ волинського кременю. Тому присутність домішки перепаленого кременю у місцевій кераміці не може пояснювати просте використання найбільш поширених мінералів при обробці глиняної маси, як наприклад, у тих самих Хрінниках. Щобільше, подібна домішка трапляється в кераміці з пам'яток, розташованих далі на захід і південь. Це дає підставу підняти питання про наявність певних особливостей у внутрішніх міграціях та культурному обміні різних ареалів населення лежницької групи культури ранньоскіфського часу.

Якщо поглянути на карту (рис. 1, 1), можна легко зауважити наявність двох ареалів концентрації поселень лежницького типу в долині середньої течії Стиру та його приток, а також у межиріччі Західного Бугу і р. Луги. Натомість регіон між ними досі залишався білою плямою, швидше за все через певні недоліки в дослідженнях. Однак він тим більше важливий для пояснення внутрішніх міграційних процесів і культурного обміну як найзручніший шлях, що пов'язував басейни Дніпра та Західного Бугу.

ЛІТЕРАТУРА

Археологічні пам'ятки Волинської області (матеріали до “Зводу пам'яток історії та культури України. Волинська область”). (2017). – Луцьк. – 710 с.

Білас Н., Конопля В., Сілаєв О. (2011). Нові пам'ятки археології на Сокальщині // Наукові студії. Історико-краєзнавчий музей м. Винники. – Львів-Винники. – Вип. 4. – С. 215–224.

Козак Д.Н. (2012). Поселення неврів, слов'ян та германців на Стирі. – Київ – 264 с.

Козак Д.Н. (2013). Линівський археологічний комплекс (матеріали з багат шарового поселення біля с. Линів на Волині). – Київ–Львів. – 122 с.

Козак Д.Н., Павлів Д.Ю. (2010). Поселення ранньозалізного часу біля с. Хрінники на Волині // Археологія і давня історія України. – Київ. – Вип. 2. – С. 71–95.

Крушельницька Л. (1976). Північне Прикарпаття і Західна Волинь за доби раннього заліза. – Київ. – 146 с.

Крушельницька Л. (1993). Пам'ятки ранньоскіфського часу (HaC–HaD) // Пам'ятки гальштатського періоду в межириччі Вісли, Дністра і Прип'яті. – Київ. – С. 143–239.

Крушельницька Л. (2002). Могильник висоцької культури в селі Лукавець // Записки Наукового товариства ім. Т.Шевченка: Праці Археологічної комісії. – Львів. – Т.СХLIV. – С. 520–534.

Кучинко М., Златогорський О. (2010). Пам'ятки археології Луцького району Волині. – 2010. – 316 с.

Сілаєв О. (2017). Звіт про археологічні розвідки на території Волинської області у 2016 р. – Львів. – 95 с. // Науковий архів Науково-дослідного центру “Рятівна археологічна служба” Інституту археології Національної академії наук України.

Сілаєв О. (2018). Звіт про пам'яткоохоронні роботи під час облаштування Локачинського газового родовища на території Волинської області у 2017 р. – Львів. – 303 с. // Науковий архів Науково-дослідного центру “Рятівна археологічна служба” Інституту археології Національної академії наук України.

Сілаєв О., Ільчишин З. (2019). Звіт про пам'яткоохоронні роботи під час облаштування Локачинського газового родовища на території Волинської області у 2018 р. – Львів. – 364 с. // Науковий архів Науково-дослідного центру “Рятівна археологічна служба” Інституту археології Національної академії наук України.

Сілаєв О. (2018a). Дослідження двошарового поселення Міжгір'я-3 // Вісник рятівної археології (Acta archaeologiae conservativae). – Львів. – Вип. 4. – С. 139–165.

Сілаєв О., Вашета М. (2017). Давньоруські матеріали з округи Локачинського городища // Археологічні зошити з Пересопниці. – Рівне–Пересопниця. – Вип. V. – С. 89–96.

REFERENCES

Kuchynko, M. M., Okhrimenko, H. V., & Zlatohorskyi, O. Ye. (Eds.). *Arkheolohichni pam'iatky Volynskoji oblasti (materialy do “Zvodu pam'iatok istorii ta kultury Ukrainy. Volynska oblast”)*. Lutsk, 710 pp. (in Ukrainian).

Bilas, N., Konoplia, V., & Silayev, O. (2011). Novi pam'iatky arkheologii na Sokalshchyni. *Naukovi studii. Istoryko-krajeznavchyi muzei m. Vynnyky*. Lviv–Vynnyky, 4, 215–224 (in Ukrainian).

Kozak, D. N. (2012). *Poselennia nevriv, slov'ian ta germantsiv na Styri*. Kyiv, 264 pp. (in Ukrainian).

Kozak, D. N. (2013). Lynivskiy arkheolohichnyi kompleks (materialy z bahatosharovogo poselennia bilya s. Lyniv na Volyni). Kyiv–Lviv, 122 pp. (in Ukrainian).

Kozak, D. N., & Pavliv, D. Y. (2010). Poselennia ranniozaliznoho chasu bilya s. Khrinnyky na Volyni. *Arkheologia i davnia istoriya Ukrainy*, 2, 71–95 (in Ukrainian).

Krushelnytska, L. (1976). *Pivnichne Prykarpattya I Zakhidna Volyn za doby rannyyogo zaliza*. Kyiv, 146 pp. (in Ukrainian).

Krushelnytska, L. (1993). Pam'iatky rannioskifskogo chasu (HaC–HaD). *Pam'iatky halshtatskoho period v mezhyrichchi Visly, Dnistra I Pryp'яти*. Kyiv, 143–239 (in Ukrainian).

Krushelnytska, L. (2002). Mohylnyk vysotskoi kultury v seli Lukavets. *Zapysky Naukovogo Tovarystva im. T. Shevchenka: Pratsi Arkheolohichnoji komisii*, 244, 520–534 (in Ukrainian).

Kuchinko, M., & Zlatohorskyi, O. (2010). *Pam'iatky arkheologii Lutskogo rayonu Volyni*. Lutsk, 316 pp. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv Naukovo-doslidnoho tsentru “Riativna arkheolohichna sluzhba” Instytutu arkheolohii Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. Silayev, O. (2017). Zvit pro arkheolohichni rozvidky na terytorii Volynskoi oblasti u 2016 r. Lviv, 95 pp. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv Naukovo-doslidnoho tsentru “Riativna arkheolohichna sluzhba” Instytutu arkheolohii Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. Silayev, O. (2018). Zvit pro pam'iatkookhoronni roboty pid chas

oblashtuvannya Lokachynskoho hazovogo rodovyshcha na terytorii Volynskoi oblasti u 2017 r. Lviv, 303 pp. (in Ukrainian).

Naukovyi arkhiv Naukovo-doslidnoho tsentru "Riativna arkhеологічна служба" Instytutu arkhеології Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. Silayev, O., Ilchysyn, Z. (2019). Zvit pro pam'iatkookhoronni roboty pid chas oblashtuvannya Lokachynskoho hazovogo rodovyshcha na terytorii Volynskoi oblasti u 2018 r. Lviv, 364 pp. (in Ukrainian).

Silayev, O. (2018a). Doslidzhennya dvokhsharovoho poselennya Mizhgirya 3. *Visnyk r'iativnoji arkhеології (Acta archaeologiae conservativae)*, 4, 139–165 (in Ukrainian).

Silayev, O., & Vasheta, M. (2017). Davnioruski materialy z okrugy Lokachynskoho horodyschcha. *Arkheologichni zoshyty z Peresopnytsi*, 5, 89–96 (in Ukrainian).

*Стаття: надійшла до редакції 20.08.2019
прийнята до друку 29.10.2019*

NEW MATERIALS OF EARLY IRON AGE FROM RIVER LUHA VALLEY

Zoya ILCHYSHYN, Oleksandr SILAYEV

*Scientific research center "Rescue Archaeological Service",
Institute of Archaeology, National Academy of Sciences of Ukraine,
Vynnychenko Str., 24, 79008, Lviv, Ukraine,
e-mail: zoya.arch@gmail.com, silayevs@ukr.net*

The article submits the results of protective archaeological studies conducted in 2016–2018 by scientific research center "Rescue Archaeological Service" (National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Archaeology) at the Lokachi gas production facility. Excavations have been made on the settlements Markovychi 1, Markovychi 2, Mizhgirya 1, Mizhgirya 3, Rohovychi 1 and Rohovychi 2 which contained materials of Early Iron Age. Until recently only three sites of that period were discovered in Lokachi district, undoubtedly a minor achievement especially by comparison with fruitful studies made by L. Krushelnyska, G. Okhrimenko, I. Mykhalchysyn, V. Konoplia and S. Terskyi across the neighboring Volodymyr-Volynski, Ivanychi and Lutsk districts of Volyn region. Therefore, any new excavation results would make an essential influx of information on Early Iron Age settlement structure in the valley of river Luha.

The article analyses items, mostly handmade pottery from cultural layers and archaeological objects, often found alongside with another materials of different cultural and chronological origins. The largest item collections have been discovered on the settlements Rohovychi 1 and Mizhgirya 3 which included household structures full with pottery of distinctive forms and décor elements that is of so called Lezhnytsia type of Early Scythian time culture. Shapes and technological characteristics of local pottery resemble peculiar features of same item category on the Early Iron Age archaeological sites from neighboring Rivne and Lviv regions. On contrary they miss the same features on the synchronous sites in the southern parts of Volyn region. This certainly provokes issues regarding the inner transfers and cultural conversation among the populaces of Lezhnytsia type group.

Seemingly small-scale survey studies and excavations have produces substantial results but additionally they announced great prospects of further regional studies important for evaluation of migratory movements and settlement evolution in the area on the ridge crossing between the basins of Western Bug and Prypyat rivers.

Key words: Early Iron Age, Lezhnytsia type group, Lokachi gas production facility, archaeological surveys, settlement, pottery.